

ПЕРША ДОПОМОГА КУЛЬТУРНІЙ СПАДЩИНІ У ЧАС КРИЗИ

2

Тулкіт

(методичний інструментарій)

ПЕРША ДОПОМОГА КУЛЬТУРНІЙ СПАДЩИНІ У ЧАС КРИЗИ

2. Тулкіт

*Інструментарій для скоординованої підготовки
й реагування на надзвичайні ситуації для захисту
матеріальної та нематеріальної культурної спадщини*

Апарна Тандон

Видано Міжнародним центром із дослідження, збереження та реставрації культурних цінностей (ICCROM), Via di San Michele 13, 00153 Rome, Italy (Рим, Італія),

Фондом культури та розвитку Принца Клауса, Kingsfordweg 151, 1043 GR Amsterdam, Netherlands (Амстердам, Нідерланди)

і Національним музеєм Революції Гідності (Музеєм Майдану), вул. Лаврська, 9, корп. 20, 01015, Київ, Україна

у межах співпраці ICCROM, Фонду Принца Клауса та Смітсонівського інституту для розвитку спроможностей реагування на надзвичайні ситуації з метою порятунку культурної спадщини.

© ICCROM, 2024

© Національний музей Революції Гідності (Музей Майдану), 2024

ICCROM ISBN 978-92-9077-343-6

Музей Майдану ISBN 978-617-7881-09-3

АВТОРСТВО

Головний автор і редактор	Апарна Тандон, ICCROM
Посткризове оцінювання пошкоджень і ризиків на місці	Рогіт Джиг'ясу, Ежені Крете, Елке Селтер
Безпека та стабілізація	Ежені Крете, Хав'єр Ромайо, Есмеральда Пауперіо, Елке Селтер
Кейси	Марія Сесілія Родріґес Морено, Ежені Крете, Ігор Пошивайло, К'яв Міо Ко, Елке Селтер, Валентина Спано, Лейла Саліх
Наукова рецензія	Джессіка Дойл, Джонатан Ітон, Соня Джовінацці
Дослідження	Джессіка Дойл, Валентина Спано
Інфографіка	Крістофер Малапітан

КООРДИНАЦІЯ

ICCROM	Катерина Антомарчі, Апарна Тандон, Дженніфер Копіторн, Ізабель де Брізіс та Ізабель Верже
Фонд Принца Клауса	Дебора Столк

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАННЯ

Керівник проєкту, переклад	Ігор Пошивайло
Верстка	Ольга Ващевська
Літературне редагування	Наталія Набока
Відповідальний редактор	Ольга Сало

Надруковано завдяки підтримці
Cultural Emergency Response (CER)

Українська версія вийшла у світ завдяки підтримці організації «Реагування на надзвичайні ситуації в культурі» (CER) та Смітсонівського інституту.

Ця публікація англійською мовою є у відкритому доступі за ліцензією Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0>).

Українською мовою публікацію розміщено на maidanmuseum.org

Використовуючи вміст цієї публікації, користувачі погоджуються дотримуватися умов використання будь-якого майбутнього репозиторію відкритого доступу ICCROM.

Застосовані позначення та подання матеріалу в цій публікації не означають вияву будь-якої думки з боку ICCROM і Фонду культури та розвитку Принца Клауса щодо правового статусу будь-якої країни, території, міста, області чи їхньої влади або щодо делімітації їхніх кордонів чи меж.

Ідеї та думки, висловлені в цій публікації, належать авторам; вони необов'язково належать ICCROM і Фонду культури та розвитку Принца Клауса та не накладають жодних зобов'язань на ці організації.

ЗМІСТ

Навігація в тулкіті 5

Посткризове оцінювання пошкоджень і ризиків на місці

- Контрольний список 8
- Підготовка плану місцевості та базової карти 11
- Характеристика форми оцінювання 14
- Форми посткризового оцінювання пошкоджень і ризиків 15
- Поради щодо збору даних про пошкодження 26
- Типові структурні та неструктурні пошкодження 28

Безпека та стабілізація

- Нанесення шкали на мапу локацій 39
- Створення кодів локацій 41
- Присвоєння унікальних ідентифікаційних номерів 42
- Документальне оформлення евакуації 44
- Документування рятувальної операції 46
- Поради щодо поведінки з культурними цінностями 48
- Поради щодо пакування предметів культурної спадщини 49
- Поширені органічні й неорганічні матеріали 53
- Сортування та визначення пріоритетів культурних цінностей 55
- Стабілізація предметів культурної спадщини 57
- Матеріали та обладнання для евакуації й порятунку 67
- Тимчасове сховище для культурних цінностей 73
- Базове укріплення стін підпорками 79
- Поради щодо осушення вологих будівель 92
- Матеріали та обладнання для зміцнення аварійних конструкцій і будівель 93

Посилання 97

Навігація в тулкіті

Нижче наведено деякі поради, які допоможуть зорієнтуватися в цьому інструментарії.

ЗАКЛАДКИ

У верхньому правому куті кожної сторінки ви знайдете інтерактивні закладки, які допоможуть швидко переходити до потрібного розділу цього видання.

ГІПЕРПОСИЛАННЯ

синім кольором і жирним шрифтом: посилання на додаткову літературу.

ПІДКАЗКИ: практичні поради

УВАГА: пильнуйте, щоб уникнути непередбачених загроз чи помилок

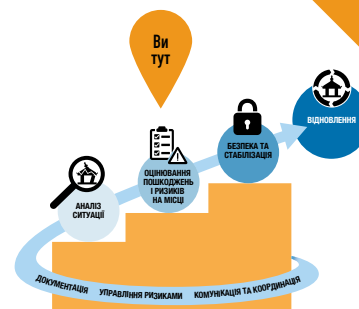
ДІЗНАТИСЯ БІЛЬШЕ: додаткове читання

МОДЕЛЬ НАДАННЯ ПЕРШОЇ ДОПОМОГИ КУЛЬТУРНІЙ СПАДЩИНІ

ПОСТКРИЗОВЕ ОЦІНЮВАННЯ ПОШКОДЖЕНЬ І РИЗИКІВ НА МІСЦІ

Контрольний список оцінювання пошкоджень і ризиків на місці

Особиста безпека має стати головним пріоритетом під час проведення оцінювання на місці в потерпілих районах. Зверніть увагу на ці поради перед тим, як вирушати на місце надзвичайної ситуації.

- ✓ Переконайтеся, що маєте потрібні дозволи для доступу до місця обстеження.
- ✓ Переконайтеся, що ви маєте бодай один засіб зв'язку, наприклад мобільний телефон або рацію.
- ✓ Зафіксуйте у себе номери телефонів місцевого відділку поліції, ДСНС, пожежників, швидкої медичної допомоги на випадок надзвичайної ситуації.
- ✓ Уникайте небезпечних ситуацій і пам'ятайте, що внаслідок лиха можуть виникнути додаткові ризики, такі як повторні поштовхи, зсуви, мародерство тощо.
- ✓ Вивчіть навколишнє середовище й визначте найближчу безпечну зону.
- ✓ Зберігайте спокій та пильнуйте за тим, куди ви прямуєте.
- ✗ Не виходьте на місце пошкодження без відповідного захисного спорядження.
- ✗ Не блукайте цією локацією поодиночі або без планування свого маршруту.
- ✗ Стан доріг може бути критичним, а доступ до потрібної локації – обмеженим. Ретельно сплануйте свою поїздку та не керуйте автомобілем у темряві на території, де склалася надзвичайна ситуація.

Перед прибуттям на місце події переконайтеся, що маєте таке обладнання й матеріали для проведення оцінювання пошкоджень і ризиків на місці:

- Засоби індивідуального захисту (див. повний перелік на наступній сторінці)
- Форми оцінювання пошкоджень і ризиків
- Фотокамера, смартфон або планшет для фотографування та фіксування географічних координат, якщо це дозволено. У ситуаціях, коли ані фотоапарат, ані мобільний телефон недоступні, варто мати із собою нотатник
- Ліхтарик із запасними батарейками
- Рулетка, вимірювальні палиці та рівні
- Компас. Також можна завантажити доступні програми для смартфона, які мають функцію компаса
- Вимірювач ширини тріщин
- Лазерний далекомір
- Кольорова шкала для фотографування
- Теки-планшети
- Папір (чистий та в клітинку)
- Прості й кольорові олівці для позначень на ваших картах. Уникайте ручок, оскільки чорнило розмажеться, якщо форми намокнуть, і є ризик утратити важливу інформацію
- Гумки, точилки для олівців і лінійки
- Калькулятор
- Сигнальна попереджувальна стрічка, мотузки та бирки
- Бутильована вода та продукти харчування
- Список телефонів ключового персоналу, відповідального за дії в умовах надзвичайної ситуації, наприклад місцевого відділку поліції, ДСНС, пожежників, швидкої медичної допомоги

BC Housing. 2018. *Rapid Damage Assessment*. Burnaby, BC Housing.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/686P-5JFE>

Перелік засобів індивідуального захисту

Залежно від типу надзвичайної ситуації та локації, яку ви документуєте, перед прибуттям на місце треба подбати за таке спорядження для посилення особистої безпеки всіх членів групи:

- Каска
- Яскрава куртка або жилет зі світловідбивальними елементами
- Довгі штани та сорочка з довгими рукавами
- Закрите взуття
- Ліхтарик із запасними батарейками
- Свисток
- Респіратори
- Робочі рукавички
- Захисні окуляри
- Індивідуальна аптечка
- Засіб від комарів
- Дезінфікувальний засіб для рук

Connecticut Technology Transfer Center. 2010. *Protective Equipment for Workers in Hurricane Flood Response*. Connecticut, School of Engineering, University of Connecticut.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/LG2T-FTDZ>

Heritage Collections Council. 1998. *reCollections: Caring for Collections Across Australia — Managing People*. Canberra, Heritage Collections Council.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/RR45-BJDW>

Як накреслити план ділянки

Плани місця та поверхів потрібні для оцінювання й документування пошкоджень. Якщо у вас немає готових планів, можна зробити **ескізний план** таким чином:

- 1** Обійдіть пошкоджений об'єкт, оцініть його пропорції, центральну вісь та загальну форму, щоб обрати масштаб для свого рисунка. Визначаючи масштаб, зважте на потребу включити сусідні елементи, такі як відповідні орієнтири, зони ризику тощо.
- 2** **Оберіть початкову точку**, наприклад, ріг будівлі, та позначте її на папері в клітинку.
- 3** Тепер можна **починати рухатися навколо будівлі та креслити план** стіна за стіною. При складанні плану необов'язково бути дуже точним, тим більше, що на цьому етапі оцінювання не варто наближатися до пошкодженої будівлі занадто близько. Якщо у вас немає засобів для вимірювання, можна взяти за приблизну одиницю виміру ваш крок, довжина якого становить близько одного метра.
- 4** Укажіть на мапі **обраний масштаб і напрямок** (наприклад, на північ).
- 5** Укажіть **під'їзні шляхи** та головні **входи** до будівлі або території. Зазначте **безпечні зони**, якщо такі є. Згодом їх може бути використано для протиаварійної стабілізації та зберігання або паркування автомобіля для евакуації.
- 6** Не забудьте зазначити на мапі **навколишні елементи**, які можуть становити потенційну загрозу будівлі при руйнуванні їх.
- 7** У разі цілковитого руйнування будівлі залучайте людей, які працюють або живуть на цій території. Вони можуть допомогти вам зорієнтуватися, якщо інша інформація буде недоступна.

Переконайтеся, що ви позначили пошкодження та важливі деталі на плані досить чітко, щоб їх можна було легко прочитати.

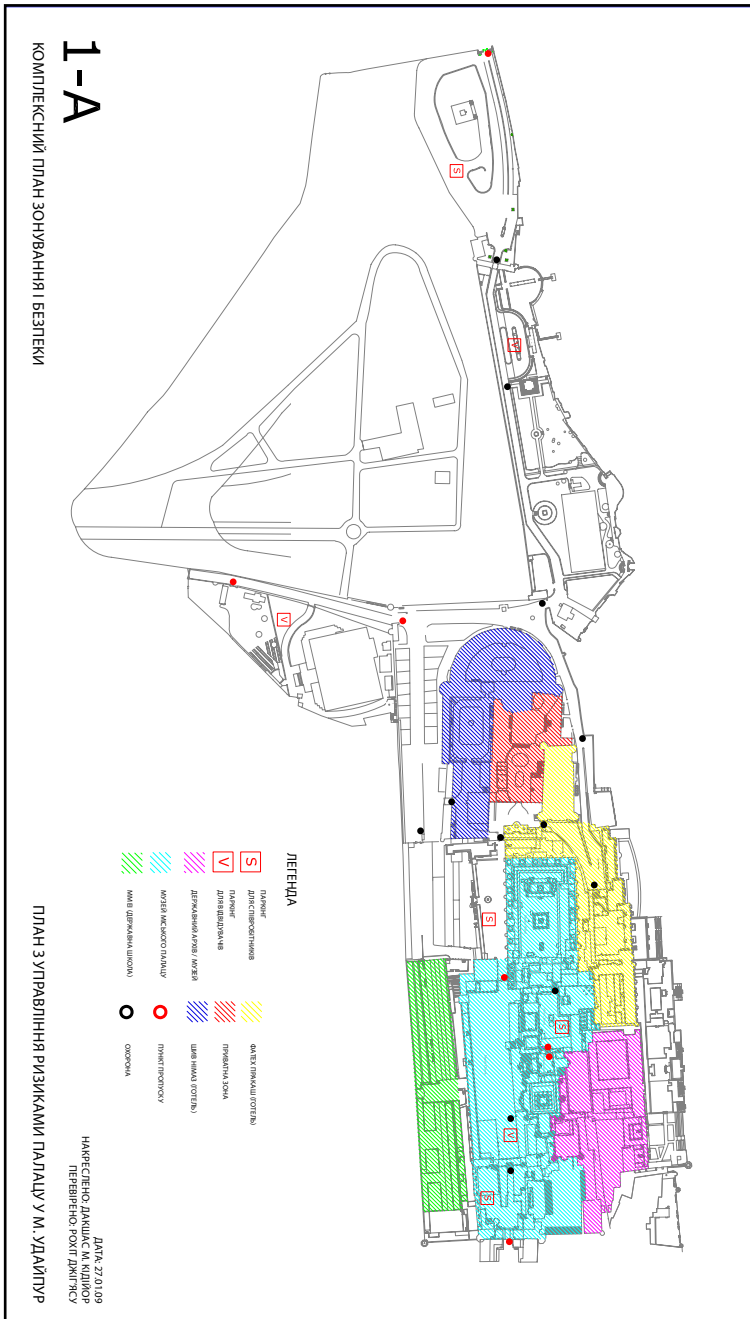

Як створити базову карту

Базова карта потрібна, якщо на одній території уражено кілька об'єктів. Якщо такої мапи немає, її можна швидко створити на основі супутникових знімків місцевості / міста / регіону залежно від масштабу та характеру події.

На базовій карті треба вказати напрямок на північ і зазначити відповідні споруди, під'їзні шляхи та проходи, а також юридичні межі.

Якщо лихо або надзвичайна ситуація має масштабний характер і впливає на цілий регіон чи місто, слід створити мапу відповідного масштабу, вказавши розміщення всіх потерпілих об'єктів культурної спадщини. Кожній ділянці треба присвоїти унікальний ідентифікаційний номер, який потім використовуватимуть для швидкого оцінювання пошкоджень і ризиків.

Зразок карти палацу в місті Удайпур, Індія, 2009. Світлина: Рогіт Джиг'асу

Якими є найважливіші характеристики форми посткризового оцінювання пошкоджень і ризиків?

- 1 Її можна легко та **швидко** заповнити.
- 2 Її прив'язано до **місцевого контексту й мови**.
- 3 Вона **стандартизована** та придатна для позначення рухомої, нерухомої й нематеріальної культурної спадщини на потерпілій території.

Обговоріть між собою визначення категорій пошкоджень і ризиків, щоб ці дані було узгоджено всіма. Це особливо важливо для великих команд, в яких документування пошкоджень здійснюють кілька груп.

Хоча форми можуть бути специфічними для окремих різновидів надзвичайної події та об'єктів культурної спадщини, вони мають допомогти у проведенні комплексного оцінювання пошкоджень і ризиків. Наприклад, якщо основним типом лиха є землетрус, треба враховувати й такі пов'язані з ним небезпеки, як можлива пожежа або сильний дощ (там, де це актуально).

Включіть у форму варіанти вибору з можливістю додавати якісні дані, де це потрібно. У відповідних випадках збирайте інформацію на різних рівнях, які також можуть доповнювати один одного, а саме:

- 1 Рівень регіону / міста / місцевості.
- 2 Рівень потерпілої території.
- 3 Рівень будівлі.
- 4 Рівень колекції / предметів.

Оцінювання на місці та фіксація пошкоджень і ризиків для нерухомої та рухомої культурної спадщини

Шаблон 1

У наведеному нижче шаблоні описано різні можливі поля інформації, які можна враховувати під час створення окремих або інтегрованих форм на місці оцінювання пошкоджень і ризиків для рухомої та нерухомої культурної спадщини.

Щоб заощадити час, деякі поля інформації, такі як ім'я, значення чи право власності об'єкта, може бути заповнено поза місцем оцінювання.

Треба буде доповнити інформацію, наведену в цьому шаблоні, переліком типових для місцевої культурної спадщини матеріалів і технік.

Окрім того, оскільки немає двох однакових надзвичайних ситуацій, не вся інформація у цьому шаблоні може стосуватися наслідків кризової події, з якими ви маєте справу. Наприклад, якщо в конкретній ситуації історичні будівлі було пошкоджено, а предмети всередині неушкоджені, можна використати цей шаблон для створення форми оцінювання історичних будівель і включити лише найвідповідніші рівні та поля інформації.

Якщо ви вирішите підготувати інтегровані форми оцінювання пошкоджень і ризиків, переконайтеся, що команди, які використовують такі форми, мають фахівців різних професій і пройшли попередню підготовку для визначення пошкоджень та ризиків як для нерухомої, так і для рухомої спадщини на основі міждисциплінарного підходу.

- 1 Дата / дати оцінювання.
- 2 Ім'я / імена оцінювача / оцінювачів.
- 3 Контактні дані оцінювача / оцінювачів.
- 4 Якщо це доречно, фах оцінювача / оцінювачів.

Рівень 1: регіон / місто / район (актуально в разі загально регіональної надзвичайної ситуації)

- 1 Назва міста / району та його географічні координати.
- 2 Опис події.
- 3 Суть основної надзвичайної ситуації (наприклад, природна чи антропогенна).

Природні небезпеки: землетрус, ураган, піщана буря, повінь, пожежа тощо. Антропогенні небезпеки: вандалізм, підпали, радіаційне випромінювання, війна / воєнні дії тощо.

Рівень 2: місце надзвичайної ситуації (особливо актуально, якщо на потерпілій території є археологічні й інші типи об'єктів культурної спадщини з різними матеріальними та нематеріальними елементами).

- 1 Назва місця.
- 2 Його координати.
- 3 У відповідних випадках використовуйте базову мапу місця, на якій позначено розміщення складників об'єкта та навколишніх елементів, на додачу до форми оцінювання.
- 4 Рівень захисту пам'ятки (наприклад, міжнародний, національний, місцевий чи незахищена пам'ятка).
- 5 Який ступінь пошкодження (наприклад, незначний, середній або значний) на рівні предмета? Де виявлено пошкодження?
- 6 Чи є на ділянці уламки внаслідок руйнування, токсичні відходи та інші небезпечні матеріали, які треба прибрати?
- 7 Чи є на ділянці безпечні й доступні місця для проведення рятувальних операцій з забезпечення та стабілізації? Укажіть ці локації на мапі місцевості. Також занотуйте, чи є місце для паркування середньо- та великогабаритного транспорту на цій ділянці або поруч із нею.
- 8 Зафіксуйте втрати.

Там, де це можливо, та якщо дані доступні, зафіксуйте збитки щодо доходів, людей та/або інфраструктури. При цьому треба враховувати такі аспекти:

- Чисельність персоналу до та після кризової події

- Безпосередньо пов'язана з доходом діяльність, наприклад, постачання сувенірів, ремісницьке підприємства, бізнес, пов'язаний із туризмом
- Середня кількість відвідувачів до та після події

Рівень 3: будівля

Примітка. Наведені нижче запитання та рекомендації призначено для допомоги при оцінюванні на місці окремої будівлі.

- 1 а Назва будівлі?
б Інвентарний номер будівлі (за наявності)?
в Якщо інвентарний номер будівлі невідомо, дайте їй номер для ідентифікації.
- 2 Кому належить будівля (державна, приватна чи інша власність)?
- 3 Теперішнє використання будівлі, наприклад, чи це комерційний, релігійний або громадський об'єкт (пам'ятник, бібліотека, музей, школа тощо)?
- 4 Який рівень функціонування будівлі на цей момент: відсутність збою / повний збій / порушення у конкретному місці, але продовження функціонування в інших місцях?
- 5 Чи зібрали ви на додачу до форми мапу ділянки, фотографії об'єкта до події, креслення та ескізи будівлі?
- 6 Рівень захисту об'єкта: міжнародний / національний / місцевий / незахищений об'єкт?
- 7 Загальна інформація про будівлю:
 - а Чи існує документація щодо будівлі (наприклад, плани поверхів, фасадів або записи про попереднє втручання в її структуру)?
 - б Якщо так, то де її зберігають / у кого є ці записи?
 - в Чи вказує ця документація на значення (естетичне, історичне, культурне, релігійне, наукове та/або економічне) пошкодженої будівлі?
 - г У разі культурного, релігійного та іншого значення об'єкта чи потрібні особливі процедури, практики або дії?

Якщо так, будь ласка, вкажіть, які дії потрібні та де можна знайти конкретних осіб (релігійних лідерів, голів громад та ін.) для їх реалізації?

- 8 Який ступінь пошкодження будівлі: легкий, середньої тяжкості, тяжкий чи цілковите руйнування?
- 9 Які матеріали було використано в будівлі, яка її конструкція та де цей об'єкт зазнав пошкоджень (наприклад, пошкоджено стіни, дах, підлогу або інші елементи конструкції)?

- I Стіна
- II Дах
- III Матеріал підлоги
- IV Конструктивні елементи

- 10 Опишіть значні неструктурні пошкодження об'єкта й позначте їх на плані поверхів будівлі. Сфотографуйте різні види пошкоджень; подбайте про прив'язку фотографій до плану поверхів.

- 11 Перелічіть безпосередні ризики:

Первинна загроза	Вторинна загроза	Безпосередній ризик (потенційний вплив на безпеку / цінності спадщини)	Чинники уразливості (основні причини)
Землетрус	Підземні поштовхи, пожежа	Дерев'яні елементи будівлі XVIII століття можуть загорітися; переселенці, які мешкають поблизу будівлі, можуть загинути	Електропроводка в аварійному стані; переміщені особи, які живуть поблизу, користуються електрикою та газом

- 12 Чи є для рятувальних дій поруч із потерпілою будівлею / будівлями безпечні місця, які можна використати для аварійної стабілізації будівлі та зберігання цінних предметів та/або матеріалів?

- 13 Чи є потреба у прибиранні уламків унаслідок руйнування з місця події?
- 14 Чи є локація для паркування транспортних засобів середньої та великої вантажопідйомності поруч із пошкодженою будівлею / будівлями?
- 15 Перелічіть дії, які треба негайно виконати для вбезпечення та стабілізування будівлі. Якщо можливо, передбачте витрати на такі дії, проконсультувавшись зі співробітниками закладу та місцевими експертами.

Рівень 4: предмети / колекції

- 1 Де розміщено предмети / колекції в будівлі? Зазначте номери поверхів і кімнат.
- 2 Чи розміщено предмети в місці, в якому вони були до події? Якщо ні, вкажіть нове розміщення їх на плані поверху або мапі місцевості.
- 3 Загальна інформація про колекцію:
 - а Чи існують попередні записи про колекцію (наприклад, описи, реєстр надходження, каталоги)? Якщо так, то де їх розміщено / в кого є ці записи?
 - б Чи свідчить попередня документація про значення (естетичне, історичне, культурне, релігійне, наукове, економічне) пошкоджених предметів?
 - в У разі духовного, релігійного або іншого нематеріального значення предметів чи потрібні певні процедури, практики або дії стосовно порятунку їх? Якщо так, будь ласка, вкажіть, які дії потрібні та де конкретні особи (релігійні лідери, чільники громади тощо) мають виконувати ці дії.
- 4 Зафіксуйте різновиди пошкоджених предметів, наприклад: живопис, монети, книжки, рукописи, документи, фотографії, аудіокасети, відеокасети, фрески, мозаїка, скульптура тощо.
- 5 Яка кількість предметів там за вашою попередньою оцінкою? Якщо речі скинуто в купу й кількість їх важко визначити, виміряйте розміри купи (висоту, довжину та ширину); сфото-

графуйте й запишіть контрольний номер фотографії у формі оцінювання та на плані поверху чи мапі локації.

6 а Занотуйте тип пошкодження:

- Вологість
- Згоряння
- Деформація
- Розбиття
- Тріщини
- Цвіль
- Шкідники
- Забруднення
- Сажа
- Хімічний осад
- Інше (деталізувати)

б Укажіть ступінь пошкодження.

Рівень 1 (незначний): пошкодження предмета не збільшиться при поводженні з ним (предмет можна переміщати, і при цьому не потрібна особлива обережність).

Рівень 2 (помірний): пошкодження предмета не збільшиться при спокійному та обережному поводженні з ним. Однак, якщо з предметом надто різко поводитися, існує велика ймовірність збільшення пошкоджень.

Рівень 3 (важкий): навіть особливо обережне поводження з предметом призведе до посилення наявних пошкоджень.

Сфотографуйте різні види пошкодження; запишіть номери фотографій на плані поверху.

7 Перелічіть безпосередні ризики для предметів / колекції:

Первинна небезпека	Вторинна небезпека	Безпосередній ризик (потенційний вплив на безпеку / цінність спадщини)	Чинник уразливості (основні причини)
Повінь	Цвіль	Органічні предмети на першому поверсі та у підвалі буде уражено; цвіль у будівлі становитиме загрозу для служб швидкого реагування та персоналу	Основну під'їзну дорогу до місця події пошкоджено; приміщення опломбоване: вікна не можна відчинити, електропостачання немає

- 8** Чи є поблизу безпечні місця, які можна використовувати для стабілізації або зберігання предметів?
- 9** Чи є місце для паркування середньо- та великогабаритного транспорту на місці з потерпілими предметами або поруч?
- 10** Перелічіть негайні дії, які треба виконати для вбезпечення та стабілізування колекції / предметів. Якщо можливо, зазначте орієнтовну вартість виконання цих дій; зробіть це разом зі зберігачами колекцій та місцевими експертами.

Оцінювання на місці та фіксування втрат і ризиків для нематеріальної культурної спадщини

Шаблон 2

У наведеному нижче шаблоні подано рівні та орієнтовні поля для заповнення інформацією, яку треба враховувати під час створення форми для проведення на місці оцінювання втрат і ризиків щодо нематеріальної спадщини. Можливо, вам доведеться адаптувати цей шаблон відповідно до особливостей нематеріальної спадщини вашої місцевості, це треба зробити до настання надзвичайної ситуації. Утім, оскільки не існує двох однакових надзвичайних ситуацій, ці шаблони все одно доведеться підлаштовувати до особливостей конкретної кризової події, з якою ви стикнулися, та її впливу на нематеріальну культурну спадщину.

- 1 Дата / дати оцінювання.
- 2 Ім'я / імена оцінювача / оцінювачів.
- 3 Контактні дані оцінювача / оцінювачів.

Рівень 1: регіон / місто / район

- 1 Назва міста / району та його географічні координати.
- 2 Опис надзвичайної події.
- 3 Різновид основної кризи (наприклад, природна чи антропогенна). Стихійні лиха: землетрус, ураган, піщана буря, повінь, пожежа тощо. Антропогенні й техногенні небезпеки: вандалізм, підпали, радіація, війна / воєнні дії тощо.
- 4 Місце події із зазначенням координат (за потреби).
- 5 Основна карта місця події з розміщенням складників (за потреби).

Рівень 2: елемент нематеріальної спадщини

- 1 Назва / опис елемента.
- 2 Тип елемента:
 - а Усні традиції та вияви включно з мовою
 - б Виконавські різновиди мистецтва
 - в Соціальні звичаї, обряди та святкові події
 - г Знання та практики, що стосуються природи і всесвіту
 - д Традиційні ремесла

Перелічені вище типи елементів відповідають Міжнародній конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної спадщини 2003 року. Хоча не завжди легко розрізнити ці категорії, проте після надзвичайної ситуації рекомендовано командам порятунку узгодити своє тлумачення категорій і відповідним чином згрупувати нематеріальну культурну спадщину, яка зазнала втрат. Основна мета визначення типу досліджуваного елемента полягає в тому, щоб краще зрозуміти, які різновиди нематеріальної культурної спадщини зазнають найбільшого впливу внаслідок кризи. Якщо це доцільно, команди можуть замінити ці категорії на актуальніші для місцевих умов терміни (наприклад, фестивалі, маскаради, музичні заходи, релігійні ритуали й т. ін.).

- 3 Рівень захисту: міжнародний / національний / місцевий / незахищений об'єкт.
- 4 У разі оцінювання пошкодження культурних індустрій, народних промислів тощо, будь ласка, вкажіть, що з наведеного нижче зазнало впливу:
 - а Сировина, матеріали
 - б Виробничі приміщення, станки, інструменти, запаси товарів або матеріалів
 - в Персонал, кваліфікована робоча сила
 - г Ринки (збут і клієнти)
 - д Передавання знань і навичок

5 Опис наслідків. Для кожного з трьох рівнів (незначний, помірний або тяжкий) опишіть, як це вплинуло на спадщину. Будь ласка, зважайте також на доступ і довгострокове передавання та продовження існування елементів спадщини.

а Матеріальні активи: наслідки незначні / помірні / тяжкі?

б Люди: наслідки незначні / помірні / тяжкі?

в Знання та традиції: наслідки незначні / помірні / тяжкі?

Примітка щодо рівнів пошкодження. Ступінь впливу на елемент (незначний, помірний або тяжкий) залежати-ме від конкретної ситуації. Якщо можливо, порівняйте рівень тяжкості впливу на різні форми нематеріальної культурної спадщини одного типу (наприклад, різні фестивалі) або на нематеріальну культурну спадщину різного типу (фестивалі, релігійні обряди, народні промисли тощо). Методологію має бути узгоджено командою з оцінювання до початку його проведення та може бути додатково скориговано після оцінювання в погодженні з усією командою. Основна мета оцінювання рівня шкоди полягає в тому, щоб отримати розуміння, які типи нематеріальної культурної спадщини або які окремі елементи нематеріальної культурної спадщини потерпіли більше за інші.

6 Який рівень безперервності функціонування: відсутність переривання / цілковитий збій / переривання у конкретному місці, але продовження в інших місцях?

7 Опишіть, як вплив на елемент спадщини позначається на громаді. Де це можливо (якщо дані доступні або їх можна оцінити), додайте приблизну кількість або відсоток потерпілих осіб / домогосподарств (включно з відповідною категорією):

а Безпосередньо?

б Побічно?

8 Які вторинні небезпеки створюють загрозу елементів культурної спадщини? Перелічіть їх, а також поясніть можливий вплив їх.

Первинна небезпека	Вторинна небезпека	Безпосередній ризик (потенційний вплив на безпеку / цінності спадщини)	Чинники уразливості (основні причини)
Землетрус	Підземні поштовхи, пожежа	Життя носіїв спадщини під загрозою; практики може бути припинено через соціальні потрясіння	Невідповідне житло; відсутність страхування чи відшкодування

Поради щодо збору даних про пошкодження

- Під час надзвичайної ситуації треба фіксувати лише критичні пошкодження. Не слід витрачати час на документування повільних і прогресних процесів погіршення та ризиків: це може почекати, допоки ситуація стане придатнішою для проведення детального оцінювання.
- Оцінювання втрат і ризиків для нематеріальної спадщини можна розпочати з оцінювання пов'язаних із нею матеріальних елементів (будівель, знарядь праці, костюмів тощо) та осіб. Наприклад, якщо потерпіли ремесла, оцініть пошкодження ремісницьких виробів, використовуюваного обладнання та знарядь праці, потрібної сировини й робочих місць. Водночас спробуйте зрозуміти, як це вплинуло на самих майстрів.
- Уникайте робити занадто багато фотографій одного пошкодження або місця, оскільки це ускладнює збір даних. Натомість подбайте про кілька якісних широкоформатних фотографій і зробіть відповідні детальні світлини, якщо це потрібно.
- Збирайте дані максимально об'єктивно на основі візуальних спостережень та опитувань.
- Намагайтеся не давати власного тлумачення чи аналізу, якщо у вас недостатньо для цього кваліфікації.
- Будьте послідовними у тому, як ви збираєте дані, та збирайте їх у форматі, який можна легко відтворити. Поєднайте збір даних з опитуванням.
- Переконайтеся, що ви збираєте не тільки статистику. Також важливо спілкуватися з людьми, особливо із зацікавленими сторонами, такими як керівники об'єктів, члени місцевих громад і представники місцевої влади.
- Дані мають легко читатися та інтерпретуватися.
- Будьте уважними: уламки та різні рештки можуть містити цінну інформацію.
- Щоб захистити інформацію, збирайте дані різними засобами, такими як форми оцінювання, нотатки, ескізи та фотографії, а також інші доступні інструменти й технології.

- Дані про пошкодження культурної спадщини часто можуть бути конфіденційними, а часом і джерелом потенційного конфлікту. Уживайте заходів для захисту даних, які ви збираєте (наприклад, використовуючи закований жорсткий диск), і передавайте їх лише відповідним органам.

Типові структурні та неструктурні пошкодження будівель і споруд

Нижче наведено певні типові структурні та неструктурні пошкодження, завдані історичним будівлям і спорудам унаслідок різних небезпечних подій, таких як землетруси, урагани, пожежі та повені.

Перераховано типові форми пошкоджень, спричинених різними впливами на типи конструкцій і матеріалів. Однак це не вичерпний список. Майте на увазі, що типові пошкодження, зазначені для конкретного типу конструкції, можуть виникнути також і в іншому типі конструкції. Це також залежить від того, яким чином розгортається кризова ситуація. Наприклад, збитки від пожежі залежатимуть від того, в якій будівлі вона сталася:

- у кам'яній мурованій конструкції з опорними стінами та двосхилим дахом;
- у каркасній конструкції з деревини;
- у саманній споруді з опорними стінами, склепіннями та банями.

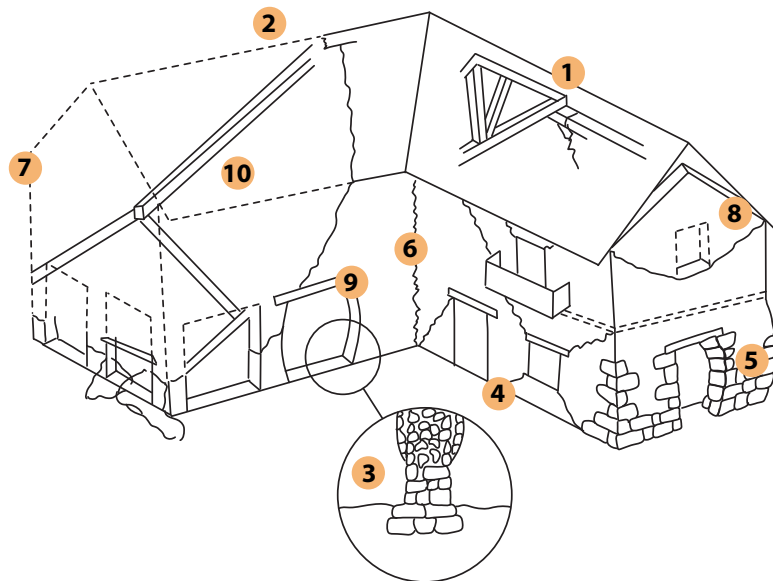
Пошкоджені структурні елементи історичної споруди, які вистояли в час надзвичайної ситуації, можуть обвалитися будь-коли. Тому зверніться по допомогу до інженера-конструктора або архітектора, який знається на механізмах руйнування історичних будівель і типів споруд у цьому регіоні.

Кам'яна мурована конструкція з опорними стінами, дерев'яним каркасом та двосхилим дахом

Небезпека: землетрус, ураган

- 1 Пошкодження в місці з'єднання між вертикальними та горизонтальними елементами конструкції: зміщення даху та/або стіни може послабити з'єднання їх, що призведе до появи тріщин у стіні.
- 2 Пошкодження покрівлі: це трапляється, коли черепиця або інші покрівельні матеріали закріплено недостатньо надійно, щоб протистояти спрямованим угору всмоктувальним силам, спричиненим, наприклад, ураганом. У крайньому разі обшивку даху може здути.
- 3 Опуклість стін: якщо всередині стіни кладку зчеплено неналежним чином, зовнішні площини стіни легко випинаються в протилежних напрямках під дією бічних сил.
- 4 Діагональні тріщини: це типові тріщини, спричинені низьким опором стін кладки до напруження зсуву, викликаного бічними силами у площині. Зазвичай вони виникають у найменш стійких частинах стіни.

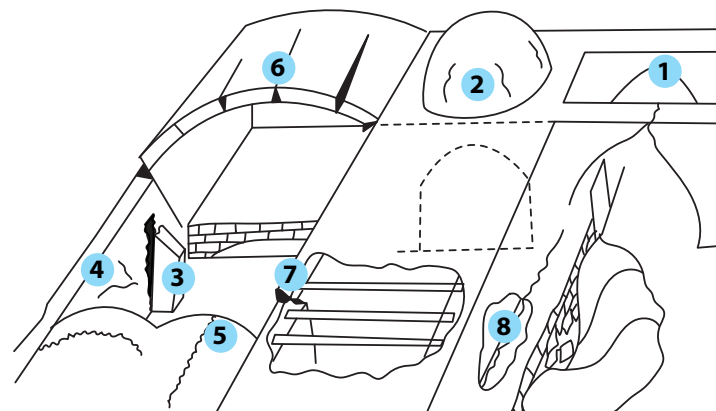
- 5 Вигин стіни: якщо одну стіну щільно прикріплено до іншої стіни, вона може вигнутися під дією нерівномірних бічних навантажень.
- 6 Кутові тріщини: вони є результатом концентрації напруг, спричинених різницею в жорсткості між крилами L-, T- або С-подібної будівлі під дією бічної сили.
- 7 Відшарування фасаду: про цей тип пошкодження зазвичай свідчить поява тріщин або відкриття по всій висоті кутів будівлі швів, які виявляються на кожному поверсі та збільшуються від низу до верху будівлі, чи поява тріщин на внутрішніх стінах і підлозі біля фасаду.
- 8 Обвалення фронтоної торцевої стіни: фронтона торцева стіна має найбільше співвідношення висоти до товщини та зазвичай нещільно з'єднана з дахом. Фронтоні торцеві стіни легко руйнуються під дією бічних сил, що впливають на площину ззовні.
- 9 Двері, зірвані з петель: дерев'яні двері або віконниці можуть випасти з петель, особливо якщо їх було відчинено під час надзвичайної ситуації.
- 10 Обвалення м'якого поверху. М'який поверх – це ситуація, коли верхні рівні будівлі жорсткіші, аніж нижні. Наприклад, поверх, який частково спирається на колони, або стіни з великими отворами на фасаді можуть легко зруйнуватися під дією горизонтальних сил.

Саманна конструкція з опорними стінами, склепіннями та банями

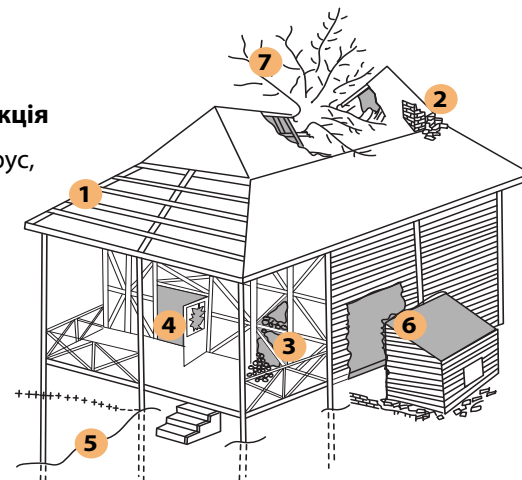
Небезпека: землетрус, ураган

- 1 Часткове обвалення арки: підняття арки (через вертикальні дії / поштовхи вгору) може змістити її елементи й порушити її цілісність. Це становить велику небезпеку, оскільки інші елементи кладки спираються на аркові опори й також можуть зруйнуватися.
- 2 Незначні вертикальні тріщини в основі бані: внаслідок короткотривалої загрози з підвищеною силою пружності. Ці тріщини не небезпечні, якщо опорні стіни склепіння стабільні. Бані зазвичай дуже стійкі до дії бічних сил.
- 3 Обвалення контрфорсу: якщо з'єднання між стіною та контрфорсом недостатньо міцне, контрфорс зруйнується й не вбереже стіну від обвалу.
- 4 Діагональні тріщини без роз'єднань: ці тріщини послаблюють конструкцію, але не є загрозливими, якщо опорні елементи не роз'єднано.
- 5 Незначна поздовжня тріщина склепіння: такі тріщини послаблюють склепіння, але не створюють безпосередньої загрози обвалу, доки опорні стіни або суміжні склепіння є стабільними.
- 6 Тріщини в склепінні: руйнування частини опорної стіни викликає напруження в склепінні, яке спричиняє появу в ньому поздовжніх тріщин і зрештою його руйнування. Склепінчасті підвали зазвичай дуже стійкі до дії бічних сил, оскільки їхні опорні стіни міцні.

- 7 Зруйновані балки даху: коли опорні стіни зсуваються назовні, балки даху, які спиралися на стіну, можуть провиснути та зруйнуватися, втративши опору.
- 8 Горизонтальні тріщини: з'являються на стику різних матеріалів. Вони не критичні, якщо частина стіни не рухається.

Дерев'яна конструкція
Небезпека: землетрус, ураган

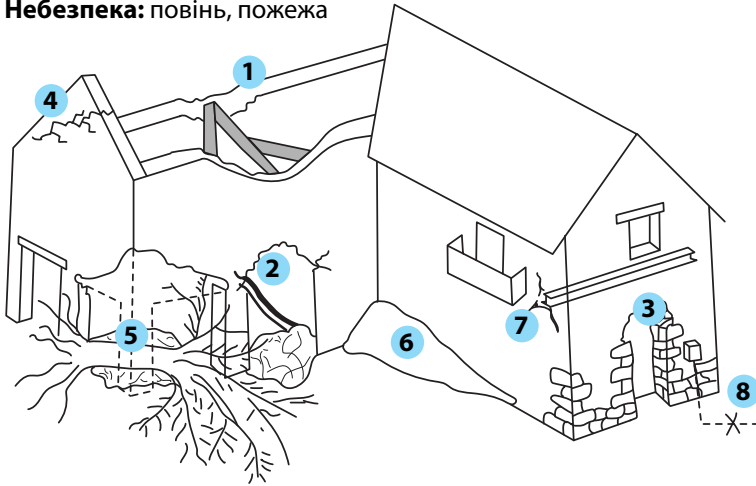

- 1 Підйом даху: коли сильні вітри б'ють по фасаду, вони можуть зірвати весь дах або його частину. Особливо уразливі дахи навісів, відкритих ганків, оскільки площа поверхні, яка зазнає сили тиску, велика. Елементи, зірвані з даху, стають небезпечними, а отвори, що залишаються від них, дають змогу воді проникати в будівлю.
- 2 Обвалення димоходу: димарі особливо уразливі до інтенсивних бічних сил з огляду на їхні розмір, форму, розміщення та кількість. Цей тип пошкодження може виникнути й у кам'яній кладці.
- 3 Обвалення каркасної стіни з наповненням (фахверк): якщо стіни добре закріплено, на них не впливатимуть бічні сили. Однак така стіна легко зруйнується, якщо її ненадійно прикріплено до основної конструкції.
- 4 Зірвані елементи будівлі: штормовий вітер і вибухи бомб призводять до того, що елементи будівлі, особливо двері та вікна, відриваються й розлітаються, перетворюючись на окремий чинник небезпеки.
- 5 Осідання фундаменту внаслідок розрідження ґрунту: явище, при якому міцність і жорсткість ґрунтів значно знижуються через землетрус. Таким чином, ґрунт більше не підтримує фундамент будівлі, й це може призвести до значних пошкоджень.
- 6 Відставання прибудови: значні бічні сили можуть зрушити прибудову з її фундаменту, особливо якщо її погано з'єднано з основною будівлею.
- 7 Обвалення навколишніх високих елементів: дерева або стовпи поблизу пам'ятки можуть упасти на будівлю та пошкодити дах або інші її частини.

Кам'яна будівля з опорними стінами, дерев'яним каркасом та двосхилим дахом

Небезпека: повінь, пожежа

- 1** Обвалення даху: пожежа призводить до того, що деревина втрачає міцність. При пошкодженні каркаса дах обвалиться, а також може знести ту частину стіни, на яку він спирався.
- 2** Руйнування металевих балок: металеві балки під впливом високих температур (від 300°C) починають утрачати тримкість. У конструкції вони забезпечують опору для стін із цегляною кладкою, витримуючи більші навантаження; через деформування від високих температур балки можуть не виконати свою структурну функцію, що призведе до часткового чи повного руйнування стін, які спираються на них.
- 3** Руйнування дерев'яної балки: кладка над дерев'яною перемичкою сповільнить швидкість згоряння деревини, що дасть змогу зберегти її достатньо довго, щоб витримати навантаження. Якщо ні, брус може обвалитися, що призведе до часткового або повного обвалення кладки.
- 4** Обвалення стін: якщо стіни більше не з'єднано за допомогою даху або підлоги, вони можуть швидко обвалитися, тому їх треба вважати уразливими до дії бічних сил.
- 5** Часткове руйнування через важкі плавучі уламки під час повені: слабкі конструктивні частини в кутках будівлі може бути пошкоджено ударами важких плавучих уламків або швидкоплинної води. Оскільки з'єднання між стінами буде ослабле-

но, його треба зміцнити контрфорсами. Кладку, яка нависає, слід підперти.

- 6** Відкладення намулу: грязьові відклади вповільнюють висихання й можуть становити загрозу для здоров'я, оскільки бруд сприяє поширенню цвілі та бактерій. Вони також можуть забруднити кам'яні стіни. Тому їх треба якомога швидше видалити.
- 7** Теплове розширення металевих балок: у разі пожежі металеві балки мають тенденцію до значного розширення. Це може спричинити тріщини в навколишній кладці та призвести до викривлення тонких стін. Якщо балки не перевантажено, то вони повертаються до попередньої форми після охолодження та значною мірою відновлюють свою тримкість.
- 8** Пожежі й повені зазвичай пошкоджують мережі електро- та газопостачання й водогону. Навіть якщо їх не ушкоджено, настійно рекомендовано вимкнути електрощит та подавання газу (або вимкнути всі газові й електричні прилади через імовірність пошкодження їх). Також не використовуйте воду з водогону через її можливе забруднення.

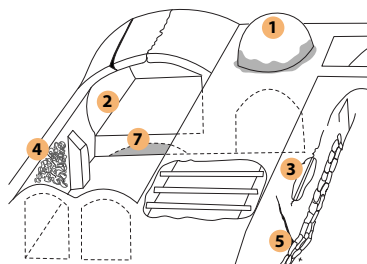
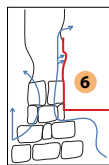
Саманна конструкція

з опорними стінами, склепіннями та банями

Небезпека:

повінь,
пожежа

- 1 Ерозія штукатурки: це відбувається, коли штукатурка на основі глиняної суміші контактує з водою.
- 2 Обвалення глинобитних стін: при розмоканні глина втрачає тримкість і може обвалитися. У міру висихання глинобитні стіни відновлюють свою тримкість, але можуть залишитися значні деформації та тріщини, що послабить стіни.
- 3 Дерев'яні елементи, оштукатурені саманом та/або вапном: саман і вапно вогнетривкі. При достатній товщині (~5 см) ці типи штукатурки запобігають загорянню деревини або соломи. Окрім того, оскільки вони паропроникні, то не перешкоджають висиханню деревини або внутрішньої частини стіни.
- 4 Тріскання стіни та штукатурки через усадку: елементи, виготовлені із саману й вапна, зазвичай дають усадку та тріскаються, коли вміст вологи змінюється занадто швидко. Це відбувається в разі різких перепадів температури за короткий проміжок часу. Остерігайтеся низьких температур після пожежі, якщо важливо зберегти штукатурку. Також не перегрівайте будівлі після повені, осушуючи їх.
- 5 Набухання саману: об'єм глини збільшується відповідно до вмісту в ній води. Це може призвести до значного зсуву ґрунту та підйому стін. Після висихання можуть залишитися незворотні пошкодження.
- 6 Пошкодження нижньої частини стіни та штукатурки: ґрунтова волога піднімається від основи стін і може містити солі, які кристалізуються під час випаровування води. Через це може з'явитися білий порошок на поверхні стін та іноді виникає відшаровування елементів кладки й розчину. Водонепроникні покриття (показано червоними лініями) сприяють підвищенню рівня вологи. Якщо волога не може випаруватися, це послаблює когезію (зчепленість) стіни, і вона може обвалитися.
- 7 Підвищена вологість у підвалах: підвали зазвичай залишаються затопленими протягом тривалого часу та мають погану вентиляцію. Це призводить до довгострокових проблем із вологістю.

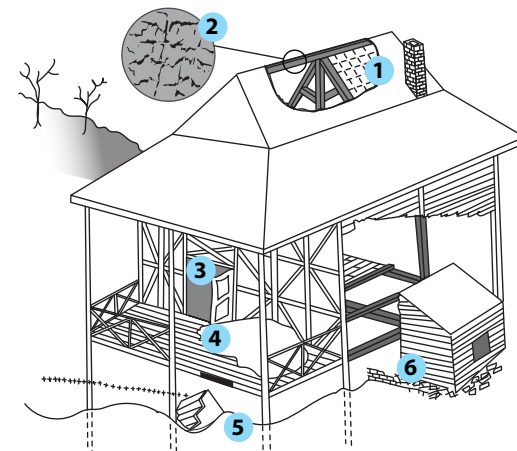

Дерев'яна конструкція

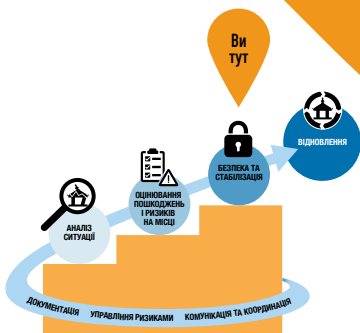
Небезпека:

повінь,
пожежа

- 1 Руїнування тонких дерев'яних елементів: такі елементи, які виконують конструктивні функції (наприклад, напрямні опори для кріплення обшивки даху, дерев'яна підлога або облицювальні дошки), легко загоряються у разі пожежі.
- 2 Тріскання дерев'яного каркаса: коли виникає пожежа, дерев'яні балки починають горіти, зовнішній шар обвуглюється, а на поверхні утворюється груба текстура. Вона захищає внутрішню частину балки від пошкоджень. Традиційні дерев'яні каркаси переважно досить грубі. Тому, навіть якщо вогонь торкнеться крокв, серцевина балки зазвичай і далі втримує вагу даху. Дошки покрівлі горять швидше, ніж каркасні балки, оскільки вони тонші та містять металеві елементи.
- 3 Деформація тонких дерев'яних елементів: такі елементи на кшталт підлоги, дверей чи обшивки можуть деформуватися через намокання. Під час висихання вони мають відновити свою форму, за винятком випадків, коли висихають занадто швидко. Деревина, яка висихала протягом кількох тижнів, навряд чи зогніє.
- 4 Ослаблення дерев'яної підлоги: дерев'яні елементи можуть зазнати серйозної шкоди, якщо їх залишити вкритими мокрими килимами та/або не очистити від бруду протягом кількох днів.
- 5 Ущільнення та глибоке розмивання ґрунту: певні ґрунти ущільнюються після спаду паводку, спричиняючи нерівномірне осідання. Окрім того, стрімкий потік води може призвести до глибокого розмивання, яке оголює чи руйнує фундамент. Це завдасть значної шкоди дерев'яним будинкам із недостатньо глибоким або міцним фундаментом.
- 6 Обвалення під дією сили води: це може статися, якщо будівля має пошкоджену стіну та якщо її фундамент недостатньо міцний.

БЕЗПЕКА ТА СТАБІЛІЗАЦІЯ

Як створити сітку для картографування місцезнаходження (топографії) будівель та їхніх фрагментів

- 1 Щоб створити сітку, спочатку врахуйте розмір, форму та доступність ділянки, на якій треба відновити об'єкти чи фрагменти історичних будівель. Уклавши сітку, ви можете визначити точне розміщення кожного фрагмента, що дасть змогу реінтегрувати оригінальні елементи під час повної реставрації.
- 2 Залежно від розміру ділянки, на якій ви збираєтеся вести рятувальні роботи, створіть сітку, вимірявши довжину та ширину ділянки й розділивши її на квадрати однакового розміру. Щоб зібрати великі фрагменти або цеглини історичної кладки, ви можете розділити територію, яку треба розчистити, на квадрати 5×5 м.
- 3 Щоб задокументувати сильно фрагментовані декоровані поверхні, використовуйте менші сітки (див. фотографії).
- 4 Сітку можна створити за допомогою тонких мотузок, закріплених невеличкими металевими або дерев'яними кілками. Можна використати важке каміння для кріплення мотузок до землі. Переконайтеся, що мотузки добре видно, щоб не спіткнутися через них.
- 5 Позначте кожен квадрат буквено-цифровим способом за допомогою папірців-наліпок, позначених водотривкими маркерами.

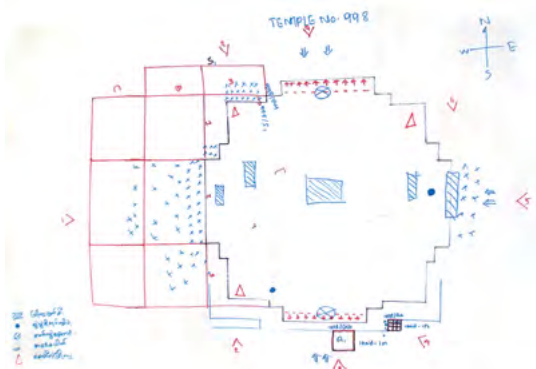

Сітка для вилучення дрібних фрагментів ліпного декору в пагоді в Багані, М'янма, 2016. Світлина: ICCROM

- 6 Створивши сітку, позначте її на мапі поверхів. Обов'язково вкажіть контрольний напрямок (наприклад, північ) та основні точки доступу до місця події. Зазначте розміщення кожної сітки, її назву та буквено-цифровий код секцій.

A1	A2	A3
B1	B2	B3
C1	C2	C3

Приклад позначення сітки буквено-цифровим способом

Зразок схематичного мапування розміщення різних сіток, М'янма, 2016.
Світлина: Ежені Крете

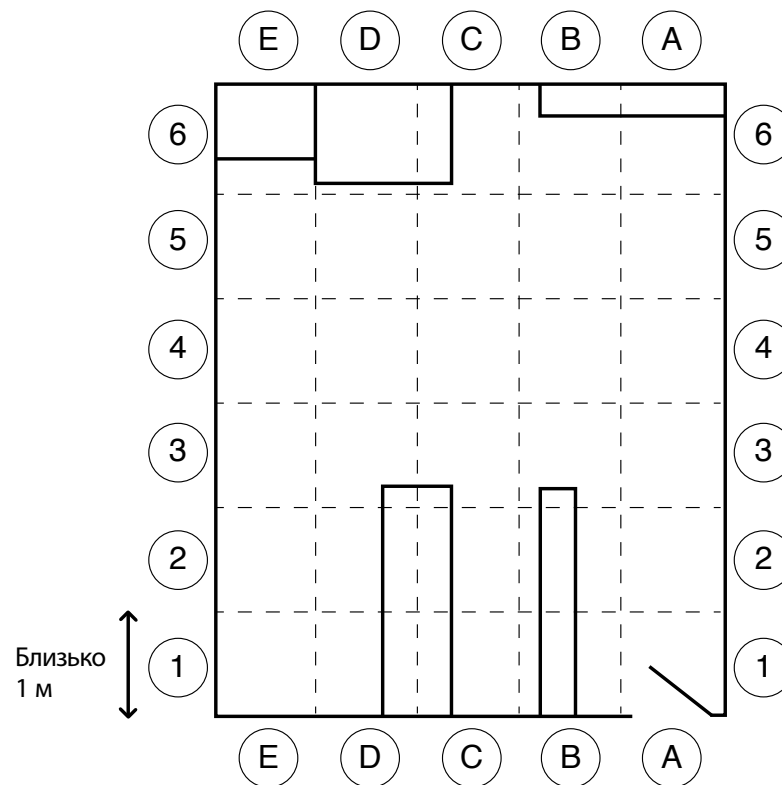

Якщо ділянку затоплено або у вас обмежено час роботи на ній, розділіть її на великі частини, наприклад А, В або 1, 2, та позначте їх на мапі ділянки, вказавши північ і південь.

Як створити коди переміщення у тимчасовому сховищі

Простий спосіб підготувати узгоджену систему кодування місць у тимчасовому сховищі без меблів – це створити сітку на підлозі за допомогою фарби, клейкої стрічки або мотузок.

Для початку розділіть простір підлоги на квадрати зручного розміру, наприклад 1×1 м. Використовуйте літери та цифри для розрізнення рядків і стовпчиків та етикетки на стіні, щоб записати їх.

Взято з: Tandon, A. 2016. *Endangered Heritage: Emergency Evacuation of Heritage Collections*. Paris, UNESCO & Rome, ICCROM. Доступно за адресою: <https://perma.cc/7J4C-TJDK>

Як створити коди розміщення та ідентифікаційні номери?

Щоб створити код розміщення, використовуйте комбінацію літер і цифр для визначення сіток / простору на ділянці або кімнат і поверхів у будівлі. Наприклад, код розміщення предмета, евакуйованого з кімнати № 17 на першому поверсі корпусу 1 Національного музею, можна записати так:

НМ1-П-17-2

НМ – Національний музей
1 – номер корпусу
П – перший поверх
17 – кімната № 17
2 – номер шафи

Подібним чином код розміщення предмета, врятованого із секції А1 сітки № 1 на території під назвою «Національний парк», можна записати так:

НП-1-А1

НП – Національний парк
1 – номер сітки
А1 – секція сітки

Зазвичай такі системи нумерації переходять від ідентифікації місця, де розміщено предмет, до визначення його конкретного місцезнаходження. За потреби визначте цифри та літери для позначення місця, приміщень / будівель, поверхів, кімнат і вітрин. Важливо переконатися, що система нумерації є узгодженою та зрозумілою всьому персоналу, який бере участь в евакуації чи рятувальній операції.

Як створити унікальний ідентифікаційний номер і поєднати його з кодом місця?

Перед переміщенням предмета дайте йому унікальний ідентифікаційний номер, щоб можна було відстежувати його рух під час рятувальної операції або евакуації. Унікальний ідентифікаційний номер разом із кодом місця допомагає ідентифікувати предмет та його початкове місцезнаходження під час рятувальної операції чи евакуації.

Унікальний ідентифікаційний номер відрізняється від коду місця, оскільки він ідентифікує кожен окремий предмет у певному місці. Переконайтеся, що система нумерації, розроблена для евакуації чи порятунку, є простою, уніфікованою та зрозумілою всім учасникам. Це може бути просто система чисел у порядку зростання (наприклад, 01, 02) або комбінація літер і цифр (наприклад, А01, А02).

Якщо предмет вилучають із сітки, його унікальний номер із кодом місця можна записати таким чином:

Якщо у вас обмежено час роботи на місці події, а попередня документація, яка ідентифікує кімнати та полиці, недоступна, спростіть код місця, розділивши будівлю на широкі секції, наприклад А, Б, В. Запишіть ці секції на ескізному плані будівлі. Якщо будівля має кілька поверхів, додайте номери поверхів до окремих літер (наприклад, А0 для цокольного поверху та А1 для першого поверху тощо).

Документування евакуації

Скористайтеся шаблоном, наведеним нижче, для підготовки реєстру евакуації предметів. Це допоможе вести облік та відстежувати предмети, доки їх не буде переміщено в безпечне місце для тимчасового зберігання.

Вхідний номер	Попередній номер	Наданий ідентифікаційний номер	Тип предмета	Матеріали	Розміри: довжина, ширина, висота	Вага	Код первинного місцезнаходження	Референтний номер фотографії чи поверхового плану	Нова локація	Референтний номер фотографії чи поверхового плану

У переліку в порядку зростання чисел від першого до останнього переміщеного предмета нумерація дає змогу визначити кількість евакуйованих предметів

Це поле призначено для фіксування унікального ідентифікаційного номера наданого предмета з метою евакуації

Тип предмета: стисло опишіть тут предмет, наприклад: «ілюстрований рукопис», «скульптура», «посуд» тощо

Зазначте, з чого виготовлено предмет, наприклад, зі скла, металу, тканини тощо

Зазначте вагу предмета. Якщо ваг немає, використайте символи, наприклад, + для позначення того, що одна особа може переміщувати предмет; ++, коли потрібні дві особи для переміщення предмета, і +++ для позначення потреби в більш ніж одній особі та спеціальному обладнанні для переміщення предмета

Укажіть код первинного місцезнаходження предмета

Це поле має бути заповнено після завершення евакуації предметів до нового безпечного сховища

Усі фотографії та плани поверхів повинні мати референтний номер (номер, який відповідає зображеній локації)

Документальне оформлення операції з порятунку

Нижче наведено форму, яка допомагає зафіксувати початкове розміщення врятованих предметів, їхні унікальні ідентифікаційні номери, стан, дії зі стабілізації їх та код остаточного переміщення.

1 ВІДНОВЛЕННЯ			
Вхідний номер	Початкове місцезнаходження	Присвоєний ідентифікаційний номер	Попередні номери

У переліку в порядку зростання чисел від першого до останнього переміщеного предмета нумерація дає змогу визначити кількість евакуйованих предметів

У цьому полі зазначено унікальний ідентифікаційний номер, присвоєний предметів

2a СОРТУВАННЯ ТА СТАБІЛІЗАЦІЯ				
Власник / Установа	Код попереднього місцезнаходження	Тип предмета	Матеріали	Розміри: довжина, ширина й висота

У цьому полі вказано код попереднього розміщення врятованого предмета. Оригінальний код місця розміщення може мати номери сітки або комбінацію з номерів стелажа, кімнати й поверху залежно від застосованої системи присвоєння кодів місцезнаходження

Поле «Тип предмета» використовують для стислого опису предмета

Тут зазначають інформацію про те, з чого виготовлено предмет, наприклад: скло, кераміка, метал, текстиль та інше

26 СОРТУВАННЯ ТА СТАБІЛІЗАЦІЯ				
Вага	Номер посилання на фотографію чи рисунок	Тип пошкодження	Здійсніні заходи (заповнюють під час стабілізації)	Хто здійснив стабілізаційні заходи

Зазначте вагу предмета. Якщо ваг немає, використайте символи, наприклад, + для позначення того, що одна особа може переміщувати предмет; ++, коли потрібні дві особи для переміщення предмета, і +++ для позначення потреби в більш ніж одній особі та спеціальному обладнанні для переміщення предмета

Референтний номер фотографії або рисунка посилається на фотографію / рисунок предмета. Якщо часу недостатньо для фотографування окремих предметів на місці події, робіть фотографію групи предметів із їхніми ідентифікаційними номерами. Запишіть номер фотографії. Це поле можна заповнити на етапі сортування або на місці тимчасового зберігання залежно від наявності часу

«Тип пошкодження» стисло вказує на фізичний стан предмета і його тип, а також ступінь його пошкодження

Це поле описує тип стабілізаційних заходів щодо предмета. Наприклад, мокрий і забруднений предмет, можливо, доведеться промити перед перенесенням його на нове місце тимчасового зберігання. Такі дії мають виконувати реставратори та спеціально навчені рятувальники

3 ПАКУВАННЯ Й ПЕРЕМІЩЕННЯ		
Хто переміщував	Дата	Код переміщення

Це поле вказує на присвоєний код переміщення предмета після його доставки до нового тимчасового місця зберігання. Це поле має бути заповнено тоді, коли всі предмети переміщено

Поради щодо поводження з предметами культурної спадщини

- 1 Використовуйте нітрилові або вінілові рукавички для роботи із запиленими чи забрудненими предметами. Переконайтеся, що ваші рукавички відповідного розміру, інакше ви можете ненавмисне впустити або пошкодити предмет.
- 2 Змінійте рукавички, коли вони надто забрудняться, щоб уникнути перехресного забруднення.
- 3 Надягайте протипилову маску, якщо маєте справу із запиленими або брудними предметами.
- 4 Зніміть прикраси та аксесуари, що можуть подряпати предмет, з яким ви працюєте, заплутатися тощо.
- 5 Перш ніж транспортувати предмети з одного місця в інше, визначте чіткий маршрут і переконайтеся, що на шляху немає перешкод.
- 6 Завжди тримайте предмет обома руками. Щоб переконатися, що вагу предмета збалансовано, помістіть одну руку під нього, а другою підтримуйте його.
- 7 Уникайте перенесення предметів за ручки, носики чи інші крихкі або випнуті елементи.
- 8 Щоб унеможливити від нещасних випадків або розбиття, не носіть занадто багато предметів одночасно. По змозі використовуйте контейнери, ящики чи лотки для переміщення предметів. Для транспортування предметів на велику відстань візьміть візок, якщо він є.
- 9 Для безпечного транспортування важких або великогабаритних предметів потрібні принаймні дві особи.

Tandon, A. 2016. *Endangered Heritage: Emergency Evacuation of Heritage Collections*. Paris, UNESCO & Rome, ICCROM.
Доступно за адресою: <https://perma.cc/7J4C-TJDK>

Heritage Collections Council. 1998f. *ReCollections, Caring for Collections Across Australia — Handling, Transportation, Storage and Display*. Canberra, Heritage Collections Council.
Доступно за адресою: <https://perma.cc/5XRJ-U9R3>

Поради щодо пакування предметів культурної спадщини

- 1 Неправильне пакування може завдати непоправної шкоди цінним предметам, оскільки вони здебільшого є крихкими через свій вік або попереднє використання. Тому, пакуючи зазначені предмети для екстреної евакуації, важливо враховувати таке:
 - Використовувані пакувальні матеріали мають захищати поверхню предмета й водночас забезпечувати його від ударів, вібрації, пилу та інших забруднювальних речовин, а також різких температурно-вологісних коливань.
 - Щоб уникнути пошкоджень або деформації, матеріали, які використовують для пакування, повинні відповідати формі та розмірові предмета.
 - Пакувати треба так, щоб можна було легко ідентифікувати предмет в упаковці. Це допоможе звести до мінімуму його додання будь до чого.

Предмети, упаковані для переміщення до тимчасового сховища в Національному музеї Непалу, Катманду, 2016. Світлина: Апарна Тандон, ICCROM

- 2 Для вибору правильних пакувальних матеріалів важливо визначити, з чого виготовлено предмети, які підлягають пакуванню. Наприклад, для пакування паперових предметів або текстилю треба переконаватися, що їх не буде поміщено в контейнер, який може виділяти кислотні випари (якщо його, приміром, виготовлено зі свіжої деревини, дикту та ін.).

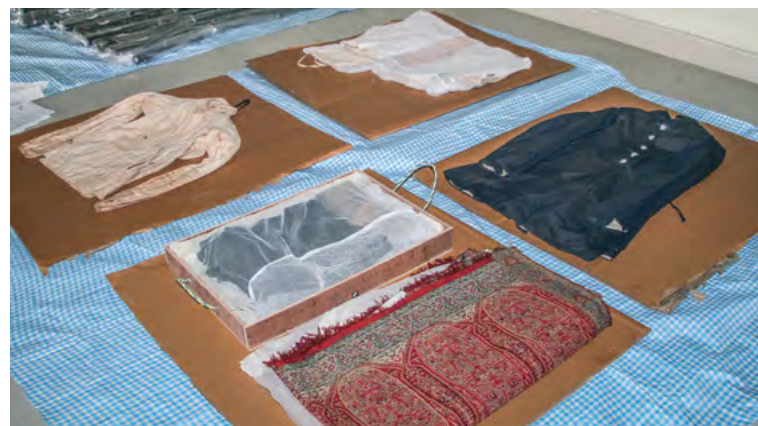

- 3 Із наявних матеріалів виберіть для використання при безпосередньому контакті з предметом ті, що мають найкращу якість. Зазвичай некрохмалену бавовняну тканину або мусліні, які не було пофарбовано, можна безпечно використовувати для обгортання більшості предметів з органічних і неорганічних матеріалів.
- 4 Готуючи матеріали для пакування, намагайтеся вибрати такі, які можна застосувати для різних цілей. Це допоможе скоротити витрати й забезпечити ефективне використання ресурсів.
- 5 Для пакування предметів вибирайте ті коробки, які мають кришки та достатньо міцні, щоб на них можна було поставити інші коробки.
- 6 Якщо використовуєте раніше вживані коробки чи контейнери, переконайтеся, що в них немає забруднень, решток овочів, хімікатів або шкідників тощо.

*Дерев'яна коробка, обшита бавовною без смуг і фарби, щоб створити безпечне середовище для зберігання текстилю, загорнутого в мусліні, Непал, 2016.
Світлина: Апарна Тандон, ICCROM*

- 7 Упакуйте предмети з подібних матеріалів разом. Однак використовуйте перегородки або амортизаційні матеріали, щоб запобігти контакту між предметами.

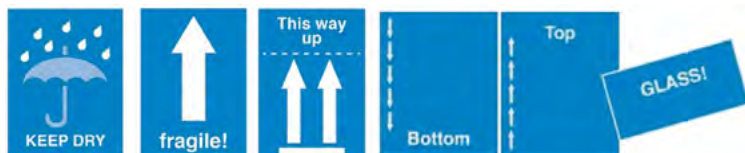

*Уніформа та інший одяг, розкладені на жорстких опорах, Непал, 2016.
Світлина: Апарна Тандон, ICCROM*

- 8 Не кладіть легкі та важкі предмети в одну й ту ж саму коробку або ящик, оскільки під час транспортування важкі предмети можуть пошкодити легкі.
- 9 Після того як ви помістили предмет (предмети) у коробку або ящик, заповніть порожнини амортизаційними матеріалами, щоб запобігти зміщенню предмета та задля поглинання ударів під час транспортування.
- 10 Для пакування цінних документів або витворів мистецтва на паперовій чи папірусній основі використовуйте пласкі коробки. Крім того, перекладіть витвір мистецтва якісним папером (безкислотним), наприклад бавовняним, а потім помістіть його між двома жорсткими опорами.
- 11 При пакуванні кількох паперових предметів перекладайте їх чистими аркушами безкислотного паперу. Це допоможе знизити ризик перенесення чорнила або фарби з одного предмета на інший.
- 12 Щоб зберегти форму та структуру книжки, загорніть її в якісний папір, а потім покладіть корінцем донизу в коробку.
- 13 Для пакування великого витвору мистецтва без рамки на папері або полотні використовуйте тубу для зберігання архівів та згорніть витвір мистецтва лицьовим боком назовні. Обмотайте згорток мусліном або якісним папером. Якщо туби для зберігання архівів немає, скористайтеся товстостінною картонною трубкою та обгорніть її мусліном або якісним папером, перш ніж намотувати на неї полотно. Переконайтеся, що діаметр трубки

великий, оскільки це допоможе знизити ризик пошкодження через утворення складок.

- 14 Упакуйте крихкі предмети, виготовлені з таких матеріалів, як теракота, скло чи кераміка, в окремі поліетиленові пакети, перш ніж помістити їх в один великий контейнер. Використовуйте амортизаційні та/або перегородкові матеріали, щоб запобігти контакту з іншими предметами й уникнути пошкоджень через тертя.
- 15 Щоб забезпечити правильне пакування в екстрених умовах, працюйте, як на конвеєрі, тобто доручіть одній людині загортати, другій – підготувати коробку / ящик, а третій – позначити унікальним номером предмет і помістити його в підготовлений контейнер.
- 16 Переконайтеся, що всі коробки мають етикетки, на яких зазначено кількість і тип предметів, котрі в них містяться.
- 17 Щоб уникнути неправильного поводження з коробками, в які впаковано предмети, позначте їх загальноживаними знаками, наведеними нижче, що вказують на крихкість, верх / низ, потребу обережного поводження та небезпечність перевертання догори дном.

Узято з: Tandon, A. 2016. *Endangered Heritage: Emergency Evacuation of Heritage Collections*. Paris and Rome, UNESCO and ICCROM.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/7J4C-TJDK>

Органічні та неорганічні матеріали

Матеріали поділяються на два типи – органічні або неорганічні. Органічні матеріали виникають як результат життєдіяльності рослин і тварин. Неорганічні – це матеріали, які зазвичай з'явилися не внаслідок процесу життєдіяльності. Інакше кажучи, матеріали походять із тваринних, рослинних (органічних) і мінеральних (неорганічних) джерел. Виняток становлять мушлі та зубна емаль.

До органічних матеріалів належать:

шкіра, волосся, шовк, слонова кістка, черепаховий панцир і кістки тварин; деревина, деревні волокна (льон, луб'яні волокна та бавовна), папір і гума, які мають рослинне походження. Пластмаси також належать до органічних матеріалів.

Органічні матеріали мають такі характеристики:

- в основі їхнього хімічного складу лежать вуглецеві сполуки;
- займисті: спалахують під дією вогню або високої температури, тліють чи обвуглюються та продовжують горіти, тліти чи обвуглюватися після вилучення джерела запалювання;
- чутливі до світла;
- уразливі щодо мікроорганізмів і комах;
- поглинають та випаровують водяну пару в атмосферу.

До неорганічних матеріалів належать:

метали, камінь, скло, кераміка, мушлі (мушля є неорганічним матеріалом, хоча виникає у процесі біологічної життєдіяльності).

Неорганічні матеріали мають такі характеристики:

- не складаються з вуглецевих ланцюгів;
- незаймисті або слабкозаймисті: під дією вогню або високої температури спалахують, тліють чи обвуглюються, а після вилучення джерела вогню горіння або тління припиняється;
- зазвичай нечутливі до світла;
- неуразливі щодо комах;
- не є джерелом живлення для мікроорганізмів.

Назагал органічні матеріали тепліші на дотик, гнучкіші та менш щільні за неорганічні матеріали, тоді як неорганічні матеріали за-

звичай твердіші та крихкіші. Кожен із нас має багаторічний досвід розпізнавання матеріалів починаючи зі взаємодії з ними у повсякденному житті. Уважно досліджуючи предмет, ми зазвичай можемо розпізнати матеріал, з якого його виготовлено. Кожен матеріал має особливе поєднання таких якостей, як колір, блиск, жорсткість (або гнучкість), текстура, запах і вага.

Узято з: McCord, M., & Stone, T. 2002. Deterioration of Collections. *Generation 2: Education and Support Materials*. ICCROM unpublished material. Rome.

Canadian Conservation Institute. 2017. *Care of Objects and Collections*. Ottawa, Minister of Public Works and Government. Доступно за адресою: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU>

Як проводити сортування чи пріоритезацію предметів культурної спадщини для порятунку, коли цінність їх невідома, а попередня документація недоступна?

Якщо цінність предмета культурної спадщини не може бути визначено за допомогою наявної документації, важливо встановити критерії для визначення пріоритетності евакуації, стабілізації, зберігання, безпеки та подальшої роботи з культурними цінностями.

При цьому враховуйте таке:

- **Яке значення має ця культурна спадщина для місцевої громади?** Після консультації з користувачами та зберігачами пошкодженого об'єкта культурної спадщини спробуйте дати відповідь щодо таких критеріїв оцінювання: який вік предмета та яке значення має предмет для колективної пам'яті чи ідентичності спільноти?
- **Який різновид і ступінь тяжкості пошкодження культурної спадщини?** Наприклад, надавайте пріоритет сухим і неушкодженим предметам, а не мокрим і пошкодженим. Спочатку запакуйте та перемістіть непошкоджені предмети.
- **Із чого виготовлено предмети?** Предмети з органічних матеріалів (паперу, текстилю, дерева, продуктів тваринного походження, таких як кістка) повинні мати пріоритет над предметами з неорганічних матеріалів. Неорганічні матеріали, такі як камінь, кераміка та метал, мають меншу ймовірність подальшого пошкодження, якщо рятувальні дії відкласти.
- **Які можливі ризики?** Що може статися з предметом, якщо його залишити в поточному стані пошкодження? Чи збільшиться рівень пошкодження, якщо не провести рятувальних дій?
- **Які розмір і вага предмета?** Можливо, у вас не буде достатньо часу чи ресурсів для переміщення великих або дуже важких предметів, наприклад підвішених фрагментів мозаїки або живописних олійних творів розміром зі стіну. Перемістіть легші предмети та вбезпечте важкі або великогабаритні предмети на місці.

Van Balen, K. 2008. The Nara Grid: An Evaluation Scheme Based on the Nara Document on Authenticity. *APT Bulletin*, 39(2/3): 39–45. Доступно за адресою: <https://perma.cc/DL8A-E32V>

Russell, R. & Winkworth, K. 2009. *Significance 2.0: A guide to assessing the significance of collections*. Canberra, Collections Council of Australia Ltd. Доступно за адресою: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

Australia International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2013. *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, 2013*. Burwood, ICOMOS. Доступно за адресою: <https://perma.cc/ULL9-UY9U>

Стабілізація пошкоджені рухомі культурної спадщини

Суше очищення поверхонь Коли доцільне сухе очищення поверхонь?

- Суше очищення поверхні доречне, якщо наявне забруднення чи кількість пилу може призвести до пошкодження самого предмета або предметів, розміщених поблизу.
- Предмет має бути конструктивно міцним або добре закріпленим. Не очищайте делікатні артефакти чи їхні пошкоджені елементи. Якщо ви переймаєтеся тим, що предмет може розбитися під час очищення, не намагайтеся його чистити.
- Зважайте на крихкість декоративних матеріалів, таких як фарба або позолота. Якщо є ймовірність, що оригінальний матеріал буде пошкоджено під час очищення, ще раз подумайте, чи треба це робити.
- Будьте обережні під час очищення археологічних матеріалів. Нашарування чи бруд на поверхнях або всередині таких матеріалів можуть мати наукове значення. Щоб запобігти шкідливим діям, зверніться по допомогу до реставратора чи археолога, або переконайтеся, що ви не знищите важливі наукові дані. Якщо такого досвіду немає, приберіть м'якою щіткою рештки бруду тільки із зовнішнього боку предмета. Ніколи не очищайте його внутрішню частину.

Суша чистка поверхні мальованої скриньки м'якою щіткою, Гаїті, 2010.
Світлина: Апарна Тандон, ICCROM

Як очистити сухі поверхні?

- 1 Для видалення бруду або товстого шару пилу з поверхні можна використовувати м'яку щітку чи пилотяг низької потужності. Забруднення, такі як пил, сажа, бруд та інші сипучі відклади, можна видалити за допомогою **щітки з м'якою щетиною та губки**. Якщо у вас є джерело безперебійного живлення та пилотяг із фільтром **HEPA (High-Efficiency Particulate Absorbing – високоефективний поглинач твердих часток)**, їх можна використовувати для видалення нещільної поверхневої плісняви та глибоких забруднень.
- 2 Якщо ви використовуєте пилотяг, то накрийте насадку **дрібною сіткою або марлею**, щоб випадково не засмоктати частинку предмета. Якщо видаляєте бруд із плаского предмета, обережно тримайте насадку пилотяга над ним на відстані та здмухніть / струсіть пил у її напрямку.
- 3 Для видалення кіптяви або інших дрібних часточок використовуйте **латексну губку**. Не застосовуйте таку губку для очищення металевих предметів, натомість візьміть **м'яку щітку або марлю**.
- 4 При очищенні поверхні об'ємного предмета перед використанням щітки чи губки переконайтеся, що тримаєте його достатньо міцно. Якщо предмет великий, важкий або його незручно тримати в руках, попросіть когось допомогти вам утримати або стабілізувати його для проведення очищення.
- 5 Щоб очистити поверхню плаского предмета, наприклад витвору мистецтва на папері або картини на полотні, покладіть предмет на чисту рівну поверхню, покриту **брезентом або пластиком**. Попросіть колегу одночасно тримати предмет за верхній і нижній кути та обережно видаліть пил або забруднення.
- 6 Позбуваючись забруднення, пильнуйте, щоб не пошкодити поверхню предмета. Щоб запобігти стиранню, не натискайте занадто сильно, коли видаляєте бруд, і здійснюйте рухи лише в одному напрямку.
- 7 Якщо використовуєте губку для видалення дрібних поверхневих забруднень, таких як сажа, не тріть губкою предмет. Обережно притисніть губку до ураженої ділянки, щоб вона всотала частину бруду. Коли поверхня губки стане занадто брудною, зріжте цю частину ножицями та продовжуйте роботу чистою частиною губки.

Australian War Memorial. n.d. *Conservation advice: Cleaning Soot Damaged Objects*. Canberra, The Australian War Memorial. Доступно за адресою: <https://perma.cc/Q38H-G6KT>

Canadian Conservation Institute. 2017. *Care of Objects and Collections*. Ottawa, Minister of Public Works and Government. Доступно за адресою: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU>

Heritage Collections Council. 1998d. *ReCollections: Caring for Collections Across Australia – Managing Collections*. Canberra, Heritage Collections Council. Доступно за адресою: <https://perma.cc/5NAY-J562>

Scott, M. 2003. *Bushfires... Protect Your Precious Possessions*. Melbourne, University of Melbourne. Доступно за адресою: <https://perma.cc/8KVN-5YJQ>

Вологе очищення поверхні

Коли та для чого доречно вологе очищення поверхні

- 1 Очищувати треба лише предмети вже вологі та значно забруднені.
- 2 Очищення має здійснюватися під наглядом професійних реставраторів або досвідчених рятувальників культурної спадщини.
- 3 Переконайтеся, що у вас підготовлено допоміжні матеріали для сушіння вологих предметів.
- 4 Ви маєте доступ до чистої проточної води.
- 5 Переконайтеся, що у вашому розпорядженні є достатній простір для роботи та для відведення брудної води. Тримайте цю зону окремо від сухих робочих місць, щоб уникнути забруднення інших предметів.

Як чистити вологі матеріали?

- Поставте пласкі неглибокі лотки в ряд і наповніть їх чистою водою. Кількість лотків, які вам знадобляться, залежатиме від кількості артефактів, котрі треба очистити, та ступеня забруднення їх. У вас має бути щонайменше три лотки для промивання предметів. Якщо предмети дуже брудні, вам потрібно буде більше лотків для багаторазового полоскання.

- Помістіть вологий предмет на водотривку підставку, наприклад жорсткий пластик або поліефірну сітку (для таких предметів, як папір, фотографії та невеличкі шматки тканини). Зважте на те, що підставка-основа має бути дещо більшою за сам предмет.
- Обережно покладіть підставку з предметом у перший лоток. Руками зачерпніть воду, обережно видаліть бруд та інші нашарування. Не використовуйте щітки чи інші інструменти.
- Дістаньте предмет із першого лотка та перемістіть у другий лоток із чистою водою. Повторіть процес промивання та перейдіть до третього лотка. Продовжуйте процес, доки не дійдете до останнього лотка та не видалите рештки бруду.

Очищення фотоматеріалів

Слайди й фотонегативи можна промити та висушити на повітрі за допомогою описаної вище методики. Однак фотографії слід промивати під наглядом реставраторів, оскільки деякі типи фотографій можуть потребувати спеціальної обробки.

Вологі фотографії із забрудненням на поверхні на поліестерових листах для промивання у лотках, Італія, 2017. Світлина: ICCROM

Очищення книжок

Вологу закриту книжку, яка має забруднення ззовні, слід тримати закритою під час полоскання. Потім міцно стисніть її руками, щоб видалити надлишок води. Не відкривайте книжку та не тисніть надто сильно.

Очищення текстилю

Не віджимайте та не викручуйте тканину. Використовуйте товсті губки для всотування води: покладіть губку на мокрий текстиль та обережно натисніть на неї, щоб вона всотала воду. Потім витисніть цю брудну воду у відро та промийте губку перед повторним використанням.

Очищення великогабаритних предметів (потрібні дві особи)

Якщо предмет занадто великий або важкий, щоб його можна було помістити в лоток, по змозі очищуйте його біля проточної води. Одна особа може підтримувати предмет, а друга – промивати його легким струменем води. Якщо шланга або трубки немає під рукою, змочіть губки в чистій воді та витисніть її на предмет або поливайте поверхню водою з невеличкої посудини. Після очищення промокніть предмет насухо губкою чи абсорбуючою тканиною.

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency. 2018. *Reclaiming Precious Heirlooms From Flood Waters*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Доступно за адресою: <https://perma.cc/XY64-GPM6>

Levitan, A. 1993. Emergency Treatment for Water-Soaked Furniture and Wooden Objects. *National Parks Service Conserve O Gram*, 7(7). Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Доступно за адресою: <https://perma.cc/4J9T-SFVZ>

State Library of Queensland. 2014a. *Caring for your collections: Salvaging water damaged collections*. Brisbane, Queensland Government. Доступно за адресою: <https://perma.cc/8V9X-YFNS>

Способи сушіння предметів Висушування мокрих предметів на повітрі

Предмети культурної спадщини часто виготовляють із композитних матеріалів, тому, якщо це можливо, їх треба сушити в контрольованих умовах. Одним із найпростіших методів висушування предметів є висушування на повітрі.

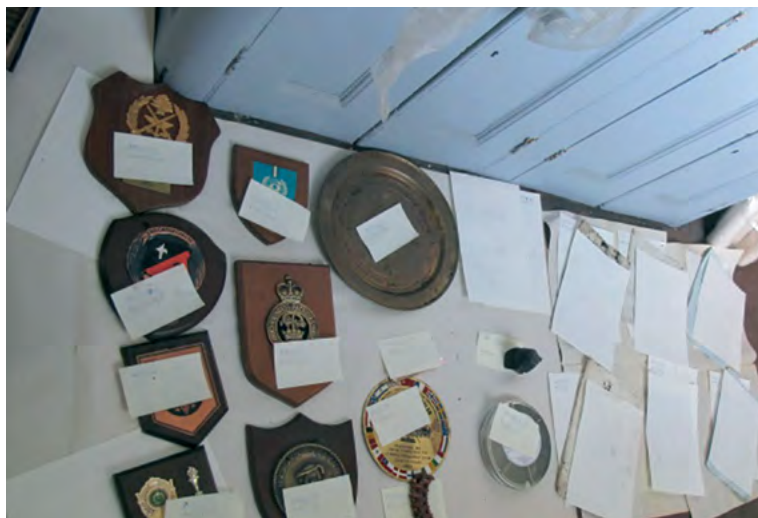
Умови висушування предметів на повітрі

- Знайдіть прохолодне та сухе (не вологе) місце. По змозі придбайте кілька потужних витяжних вентиляторів та осушувачів, щоб забезпечити достатню циркуляцію повітря й підтримувати низьку відносну вологість у приміщенні, в якому ви працюєте. Якщо немає змоги придбати витяжні вентилятори та осушувачі, принаймні переконайтеся, що кімната добре провітрюється, або використовуйте невеличкі переносні вентилятори.
- Уникайте впливу прямих сонячних променів на предмети, які висушуються. Це потрібно й для того, щоб предмети не вигорали та не деформувалися під час сушіння.
- Якщо є можливість, для заощадження місця використовуйте сушильні стелажи та візки з полицями для сушіння невеличких предметів.

Як сушити предмети на повітрі?

Для металів

Метали зазнають корозії, якщо надто довго залишати їх вологими чи мокрими. Тож висушіть металеві предмети якомога швидше. Розмістіть речі на м'яких рушниках та бавовняній тканині, щоб вони всотали вологу під час сушіння. Якщо треба, використовуйте портативний вентилятор, щоб прискорити процес.

Висушування на повітрі металевих предметів під час симулювання надзвичайної ситуації, Дублін, 2017. Світлина: ICCROM та Ірландський національний комітет Блакитного Щита

Для кераміки та скла

Використовуйте м'які рушники та бавовняні простирадла, щоб усотувати вологу, також покладіть на них тендітні керамічні та скляні предмети на час висихання. Якщо рушники більше не всотують вологу, замініть їх на сухі.

Для кістки та слонової кістки

Використовуйте **губки** для видалення вологи з предметів із кістки та слонової кістки. Щоб уповільнити процес висихання, помістіть поверх предметів **поліестерну дрібну сітку або поліетиленові листи**. Занадто швидке висихання кістки або слонової кістки може призвести до розтріскування та робить їх крихкими.

Для текстилю та шкіри

Прокладайте текстильні та шкіряні предмети абсорбувальними незабарвленими матеріалами, такими як **промокальний папір або білі рушники чи бавовняні простирадла**. Сушіть їх у тому вигляді, в якому знайшли, в рівному горизонтальному положенні. Не намагайтеся змінити форму предмета, поки він висихає.

Для предметів рослинного походження

Використовуйте абсорбувальний папір, наприклад **паперовий рушник**, щоб видалити зайву вологу з предметів із рослинних волокон, таких як плетені вироби. Помістіть **поліестерну сітку** поверх предметів для контролю процесу висихання. Не намагайтеся розділити прилипли частини або змінити форму предмета під час сушіння.

Для книжок

Якщо книжка злегка волога й має міцний корінець та обкладинку, поставте її на чисту й рівну поверхню та розкрийте віялом, щоб висушити.

Висушування книжки на повітрі під час вправи із симулювання надзвичайної ситуації, Дублін, 2017. Світлина: ICCROM та Ірландський національний комітет Блакитного Щита

Повністю мокрі книжки треба сушити горизонтально. Видаліть надлишок вологи, загорнувши книжку в абсорбувальний нефарбований папір, наприклад **промокальний**. Щоб висушити друковані книжки, прокладіть абсорбувальний папір між частинами книжки, щоб ефективніше висушити сторінки. Переконайтеся, що матеріал для поглинання вологи розміром дещо більший за розміри книжки та що він не сягає корінця. Це допоможе уникнути викривлення корінця. Коли матеріал для всотування води стане надто вологим, замініть його.

Якщо сторінки книжки виготовлено з глянцевого крейдового паперу, використовуйте **поліефірну сітку** як перекладальний матеріал.

Для книжок, обкладинку яких пофарбовано, вставте **папір для заморожування** між обкладинкою та внутрішніми сторінками, щоб запобігти перенесенню барвників і плям. Папір для заморожування – це щільний папір із пластиковим покриттям з одного боку.

Для живопису, творів мистецтва на папері та фотоматеріалів

По змозі відокремте пошкоджені рами від картин, витворів мистецтва та фотографій. Якщо витвір мистецтва або фотографія прилипли до скла рами, не намагайтеся їх відклеїти.

Під наглядом експерта обережно зніміть картини, витвори мистецтва та фотографії з підрамників або кріплень.

Сушіть фотографії, картини та витвори мистецтва лицьовим боком догори, розмістивши на поліестерній сітці чи абсорбувальному папері. Якщо витвори мистецтва та фотографії все ще приліплені до скла, сушіть їх лицьовим боком догори в горизонтальному положенні. Уникайте потрапляння на них прямих сонячних променів.

Heritage Collections Council. 1998d. *ReCollections: Caring for Collections Across Australia – Managing Collections*. Canberra, Heritage Collections Council.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/5NAY-J562>

Осушування холодом та вакуумне заморожування вологих предметів

Коли це можливо, сушіння заморожуванням є найефективнішим способом стабілізації великої кількості органічних предметів, бібліотечних та архівних матеріалів, пошкоджених водою. Осушування холодом (ліофілізаційне сушіння, дегідратація, сублімаційне сушіння) видаляє заморожену вологу з матеріалу та перетворює її на пару. Вакуумне сублімаційне сушіння є ще ефективнішим і прискорює процес, видаляючи з матеріалу повітря, а також водяну пару.

Ліофілізаційне сушіння та зберігання органічних матеріалів при низькій температурі після надзвичайної ситуації дасть більше часу для пошуку фінансування й відновлення пошкодженої інфраструктури, сприяючи реабілітації відновлених матеріалів у належному середовищі.

Композитні предмети, в яких серед компонентів є дерево, слонова кістка, кістка та папір, можуть деформуватися під час сублімаційного сушіння. Деформацію може бути спричинено різними абсорбційними властивостями матеріалів, що часто призводить до нерівномірного висихання.

Підготовка предметів до заморожування

- Коли ви організували простір для морозильника, зверніть увагу на характеристики пакувального матеріалу для камери морозильника. Ви можете одержати цю інформацію в компанії, яка надає послуги. Зазвичай для закладання вологих матеріалів у морозильні камери підходять міцні гофрокартонні коробки або пластикові ящики для молока, хліба чи фруктів (з великою кількістю отворів).
- Переконайтеся, що у вас є доступ до вантажівок-рефрижераторів для транспортування вологих матеріалів до сховища.
- Не промивайте велику кількість тендітних предметів, виготовлених з органічних матеріалів.
- Упакуйте книжки щільно, корінцями вниз, щоб уникнути деформації їх під час висихання.
- Використовуйте морозильний папір або пакети для заморожування, щоб ізолювати особливі предмети, наприклад книжки у шкіряній палітурці. Зазначте, які предмети є пріоритетними та потребують контролю під час процесу висушування холодом.

Пошкодження та псування

Australian Institute for the Conservation of Cultural Material. 2017. *Visual Glossary*. Canberra, Australian Institute for the Conservation of Cultural Material.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/4P8N-5GBP>

Canadian Conservation Institute. 2017. *Agents of Deterioration*. Ottawa, Minister of Public Works and Government Canada.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/S65F-KNA5>

Caring for cultural heritage collections

Canadian Conservation Institute. 2017. *Care of Objects and Collections*. Ottawa, Minister of Public Works and Government.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU>

Heritage Collections Council. 1998a. *ReCollections: Caring for Collections Across Australia – Caring for Cultural Material 1*. Canberra, Heritage Collections Council.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/9DS2-DRPA>

Heritage Collections Council. 1998b. *ReCollections: Caring for Collections Across Australia – Caring for Cultural Material 2*. Canberra, Heritage Collections Council.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/49CQ-QVUV>

Матеріали та обладнання для евакуації

Залежно від типу надзвичайної ситуації та місця, яке ви документуєте, до прибуття туди треба підготувати відповідне обладнання.

Для документування

- Фотоапарат із запасними акумуляторами для фотодокументації
- Блокноти для малювання, папір міліметровий і нотатники / зошити
- Планшет із затискачем для паперу
- Олівці та ручки з водотривким чорнилом різного кольору
- Рулетки
- Вимірювальна палиця завдовжки 2 м для документування габаритних предметів і забезпечення масштабу при фотографуванні на місці
- 10-сантиметрова лінійка для документування невеличких предметів або фотографування великим планом
- Жорсткий картон і скотч
- Саржові бавовняні нитки для кріплення бирок і перев'язування пакетів
- Самоклеїні етикетки, які використовують на упаковці для позначення ідентифікаційних номерів предметів. Такі етикетки не можна прикріплювати на самі предмети

Для пакування та транспортування

- Ненакрохмалений білий муслін або тонка бавовна: їх можна безпечно використовувати як амортизаційний матеріал або для обгортання більшості предметів. Ці матеріали широкодоступні
- Чистий безкислотний папір на основі бавовни (часто його називають акварельним, бавовняним, ганчірковим папером): добра заміна безкислотної тканини. Його можна використовувати для обгортання паперових і текстильних витворів мистецтва
- Полієфірна плівка (ПЕТ): прозора та безбарвна пластикова плівка, яку використовують для зберігання фотографій або

інших паперових документів. Зазвичай її продають під марками «Майлар» (*Mylar*) або «Мелінекс» (*Melinex*)

- Тайвек (*Tyvek*[®]): синтетичний матеріал із поліетиленових волокон високої щільності. Тайвек можна використовувати для виготовлення водотривких чохлаів. Зазвичай, застосовується для захисту будівель під час будівництва
- Брезент
- Пінополіетилен: зазвичай продається як «Ethafoam». Пінополіетилен можна використовувати як амортизаційний матеріал для формування захисної упаковки предметів, оскільки він легко ріжеться
- Бульбашкова плівка: короткострокове рішення, адже її можна використовувати як амортизаційний матеріал. Однак поверхня з бульбашками не повинна безпосередньо контактувати з предметом
- Подушки: для упакування крихких предметів можна використовувати звичайні подушки
- Рушники: білі бавовняні рушники можна використовувати як перекладальний матеріал
- Поліетиленові пакети: пакети з харчового поліетилену можна використовувати для пакування крихких або дрібних предметів
- Картонні коробки: звичайні картонні коробки можна використовувати як контейнери для предметів. Однак із часом вони можуть виділяти кислотні випари, що є шкідливим для деяких матеріалів. Із метою захисту предметів рекомендовано вистеляти коробку зсередини ненакромаленим нефарбованим бавовняним полотном або чистим бавовняним папером
- Дерев'яні ящики для фруктів: ці вмістища, виготовлені зазвичай із неякісної деревини, можуть слугувати для транспортування предметів із неорганічних матеріалів, таких як камінь або глина. Однак їх має бути вистелено папером або ватою. Використання таких ящиків є, по суті, короткостроковим рішенням
- Пластикові коробки: прозорі пластикові контейнери, які зазвичай використовують для зберігання їжі, можна застосувати для переміщення крихких або дрібних предметів
- Пластикові ящики: часто використовуються для транспортування пакетів молока або садовини й городини. Їх можна за-

стосувати як іще одне короткострокове рішення для зберігання та транспортування предметів

- Пластикові лотки: неглибокі пластикові лотки, які часто використовують у музеях та архівах для зберігання і транспортування предметів
- Трубки / плакатні туби: рулонні туби широкого діаметра можна використовувати для пакування витворів мистецтва на полотні, з паперу або текстилю
- Піддони: пластикові або дерев'яні піддони можна використовувати для зберігання контейнерів із предметами. Однак при використанні таких піддонів переконайтеся, що їх не заражено комахами чи шашелем і покрито поліетиленовими листами або брезентом для уникнення прямого контакту з ящиками, які містять культурні цінності
- Пакувальний скотч
- Ножиці
- Канцелярські ножі
- Самоклеїні бирки для маркування коробок і сховища

Додаткове начиння

- Мотузка
- Лінійки
- Відра
- Драбина
- Візки
- Тачка

Матеріали та обладнання для дій із порятунку

Ці списки не є вичерпними. Ми зазначили легкодоступні речі. Можна використовувати спеціалізовані матеріали, якщо знайдете їх у достатній кількості. Використовуйте також місцеві матеріали, якщо це безпечно для предметів або конструкцій, які ви стабілізуєте.

Для вбезпечення місця рятувальної операції

- Сигнальна / попереджувальна стрічка для маркування небезпечних зон і зон з обмеженим доступом
- Дротова сітка: звичайна або міцна оцинкована огорожа. Використовується для запобігання доступу до певних ділянок
- Знаки безпеки з позначенням небезпечних зон або зон обмеженого доступу. Вивіска має бути великою, чітко видимою та легко впізнаваною для всього персоналу
- Клейка стрічка: водотривка з міцною основою
- Дерев'яні палиці для кріплення знаків безпеки та попереджувальної стрічки
- Дерев'яні дошки для зміцнення нестійких підлог під час робіт з оцінювання
- Драбина, щоб дістатися до навислих предметів та легко їх перемістити

Для документування

- Фотоапарат із запасними батарейками
- Блокноти для малювання, міліметровий папір і нотатники / зошити
- Планшети із затискачем для паперу
- Олівці та ручки з водотривким чорнилом різного кольору
- Рулетки
- Палиця завдовжки 2 м для документування габаритних предметів і забезпечення масштабу для контекстних фотографій

- 10-сантиметрова лінійка для документування невеличких предметів або фотографування великим планом
- Жорсткий картон і скотч
- Саржеві бавовняні нитки для кріплення бирок і перев'язування пакетів
- Наліпки, які використовують на упаковці для позначення ідентифікаційних номерів предметів. Такі етикетки не можна прикріплювати на самі предмети

Для стабілізації пошкоджених предметів

- Кольорова мотузка або мотузка для виготовлення сітки
- Брезент
- Папір для нотаток і наклейки
- Олівці та водотривкі маркери для підписів
- М'які пласкі щітки різного розміру
- Зубні щітки для чищення посуду та кераміки
- Губки різного розміру
- Губки для сухого очищення: їх можна придбати у постачальників реставраційних матеріалів та в магазинах із товарами й начинням для мистецтва та народних промислів
- Паперові рушники
- Пластикові пакети із замком
- Неглибокі лотки
- Сітка з поліестеру
- Пилотяг, якщо це можливо
- Відра
- Стелажі на коліщатах
- Розкладні сушарки для одягу
- Міцні господарські ящики – картонні або пластикові

10-сантиметрова лінійка-шкала

Канцелярський ніж

Сигнальна стрічка

Бавовняна мотузка

Ненакромалений білий муслин

Рулетка

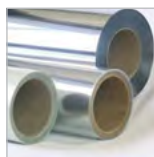
Коричневий скотч

Очищувальні мочалки

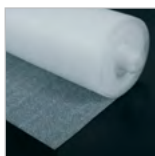
Палети

Поліетіленова плівка

Бульбашкова плівка

Поліетілен

Чистий ганчірковий папір

Рулонний тайвек

Кіперна стрічка (бавовняна тасьма)

Драбина

Стелажний візок

Попереджувальні знаки про заборону доступу до місця

Пластиковий лоток

Вимірювальна палиця

Рулонні труби

Пластикові ящики

Як забезпечити тимчасове укриття для загрозованих предметів культурної спадщини та колекцій?

- 1 Виміряйте довжину та ширину купи уламків.
- 2 Дістаньте водонепроникне покриття, наприклад брезент, розміри якого перевищують розміри купи уламків, що ви виміряли. Якщо не можна знайти достатньо велике накриття, з'єднайте міцною стрічкою стільки матеріалу, скільки треба, щоб отримати потрібний розмір.
- 3 Накрийте уламки та закріпіть покриття на землі, прибивши його кілками для намету або притиснувши за допомогою важких предметів. Якщо є відповідні ресурси, можна встановити намет, який забезпечить покриття з усіх боків.

Як спорудити тимчасовий каркас для накриття?

Нижче наведено кілька порад для створення тимчасового каркаса. Не намагайтеся поставити каркас, що має підтримувати важкий дах, без консультації з інженером.

Скріплення конструкції

Каркас складається з вертикальних стійок, горизонтальних балок і діагональних розкосів для посилення каркаса. Прямокутні конструкції швидко деформуються під дією горизонтальних навантажень. Трикутні – набагато стійкіші. Зміцнення прямокутної конструкції за допомогою діагональних розкосів запобігатиме викривленню.

Рисунок Е. Крете

Для посилення конструкції можна використовувати брус, бамбук або дрід, скріпивши її по діагоналі. Якщо використовуєте дрід, його треба скрутити за допомогою шматка деревини або великого цвяха, щоб посилити натяг. Окрім того, при використанні дроту треба скріпити обидві стіни по діагоналі (при використанні бамбука або бруса для зміцнення достатньо закріпити одну діагональ).

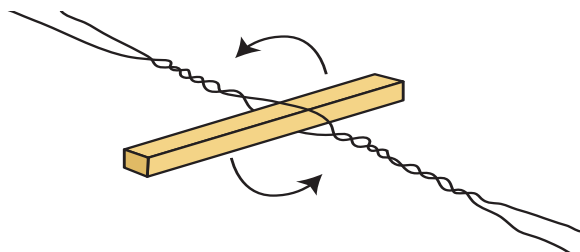

Рисунок адаптовано з джерела: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). n. d. The IFRC Shelter Kit. Geneva, IFRC

Якщо ви використовуєте жорсткий елемент, то для посилення конструкції достатньо буде одного діагонального елемента. Якщо використовуєте дрід, переконайтеся, що ви скріпили обидва діагональні напрямки. Ви можете зміцнити конструкцію по кутах, а не по всій діагоналі, щоб використовувати менші шматки деревини.

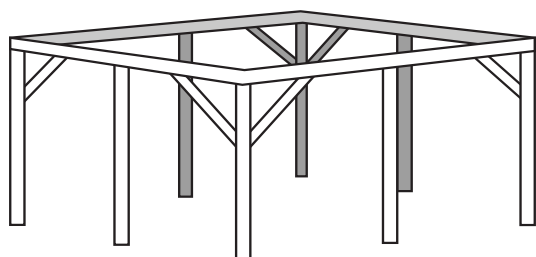

Рисунок Е. Крете

З'єднання дерев'яних елементів

- Найчастіше деревину з'єднують за допомогою цвяхів, дюбелів, шурупів або болтів. Для зміцнення з'єднань можна використовувати металеву стрічку або пластини (металеві пластини, прибиті з обох боків з'єднання).
- Один цвях не запобігає зміщенню з'єднання. Краще використовувати два цвяхи під кутом, це запобігатиме зрушенню чи послабленню їх.

- У висококорозійному середовищі (наприклад, біля океану) використовуйте дерев'яні кілочки або клини для з'єднання елементів. Тут вам буде потрібен тесля для допомоги.
- Можна також використовувати міцний оцинкований дрід або мотузку. Якщо мотузка з натуральних волокон, змочіть її перед використанням – під час висихання вона дає усадку та натягує з'єднання.

З'єднання бамбукових елементів

- При застосуванні бамбука для спорудження каркаса не використовуйте цвяхи. Натомість візьміть міцний оцинкований дрід для огорожі або мотузку. Використовуючи мотузку з натуральних волокон, змочіть її для кращого натягання.
- З'єднання слід розміщувати між двома вузлами бамбука, оскільки на самих вузлах він легко ламається.

Анкерування каркаса – кріплення до землі

- Закріпити конструкцію на землі можна за допомогою анкерів та натягнутих тросів або мотузок. Стабільність анкерного кріплення забезпечується міцністю й натягненням використуваних тросів, а також фіксованим елементом, на якому закріплено конструкцію, це може бути дерево, стовп або кілок, закріплений у землі.
- Перевірте стійкість навколишніх елементів перед тим, як прикріпити до них каркас або зробити новий анкер.

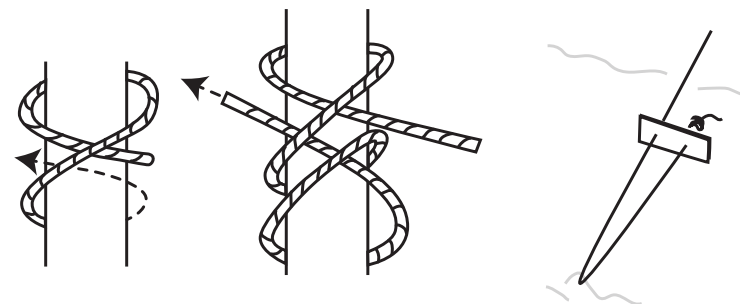

Рисунок адаптовано з джерела: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). n. d. The IFRC Shelter Kit. Geneva, IFRC

- Якщо можна копати землю, то використовуйте кілок або закопайте будь-який предмет, що створить опір, і закріпіть на ньому мотузку чи скористайтеся чимось уже наявним на поверхні землі.
- Якщо немає змоги копати землю, то візьміть будь-які достатньо важкі предмети, як-от мішки з піском або відра, наповнені землею, піском, камінням, вапном чи цементом, щоб закріпити мотузку.

Установлення стовпів

- Ви можете закріпити стовп, викопавши в землі яму завглибшки приблизно 50 см. Закопайте кінець стовпа, утрамбувавши навколо нього землю на відстані близько 10 см. Повторюйте процедуру, доки отвір не заповниться цілковито, а стовп не стане стійким. По змозі додайте 5 % вапна або цементу в ґрунт, який використовуєте для трамбування ями.
- Для збільшення стійкості стовпа можна використати клинці. Також можна додати дерев'яний анкер біля основи, щоб збільшити площу закріпленої поверхні та знизити центр ваги.

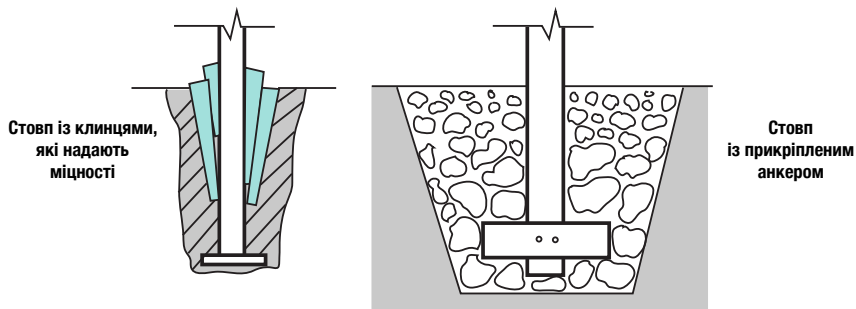
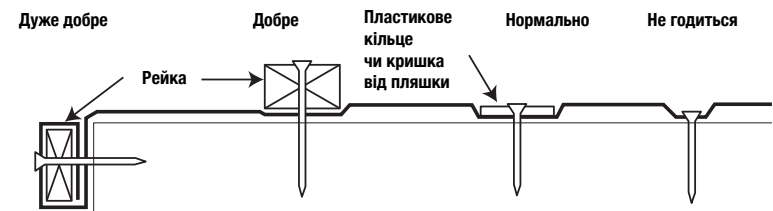

Рисунок адаптовано з джерела: *Drawing adapted from: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). n.d. The IFRC Shelter Kit. Geneva, IFRC*

- Якщо ви не можете копати землю, покладіть навколо стовпа мішки з піском або поставте стовп у велике відро, наповнене землею, піском, камінням, вапном чи цементом.

Як закріпити брезент

- Якщо брезент не має люверсів і ви хочете закріпити його на стовпі або кілку за допомогою мотузки, візьміть один кінець брезенту та зробіть вузол. Протягніть мотузку через вузол. Або загорніть невеличкий камінець у зовнішній край брезенту. Обв'яжіть його мотузкою та зробіть вузол. Щоб не порвати брезент під час його прибивання, обмотайте його навколо рейки або використайте пластикове кільце чи кришку від пляшки. Брезент, прибитий без такого захисту, швидко порветься, особливо якщо він неякісний.
- Щоб запобігти накопиченню води, брезент слід натягувати туго, як барабан, на конструкцію з ухилом не більш ніж 30 градусів. Будьте уважні та переконайтеся, що вода не збирається в уразливих ділянках, особливо якщо використовуєте великий брезент, оскільки на ньому може зібратися велика кількість води.

- Закріпити брезент можна, викопавши ямку, вставивши в неї кінець брезенту й засипавши його землею. Ви також можете загорнути камінь у брезент перед його закопуванням. Камінь має бути більшим за кулак, щоб не порвати брезент.
- Якщо ви хочете зшити полотна брезенту, складіть брезент так, щоб нитка проходила крізь шар пластикової плівки.
- Переконайтеся, що брезент не торкається декорованих поверхонь без захисного прошарку між ними. Якщо брезент не закріплено надійно, його може здути поривами сильного вітру. У цій ситуації він більше не є ефективним захистом і може пошкодити декор поверхні.

Переконайтеся, що ви не перешкоджаєте вентиляції внутрішнього простору конструкцій, накриваючи їх. По-перше, відсутність вентиляції може негативно позначитися на предметах, особливо якщо вони вологі. По-друге, відповідні вентиляційні отвори зменшать ризик здування накриття. Важливо розмістити вентиляційні отвори безпосередньо під тимчасовим дахом, наприклад залишивши 10-сантиметровий простір між стінами й дахом.

Кріплення металевого профнастилу

Щоб створити гідроізоляційне накриття листами з оцинкованого заліза або сталі, треба накласти два листи один на один двома гофрами з боків і мінімум на 15 см у поздовжньому напрямку та скріпити листи між собою цвяхами з великими головками у верхній частині хвилі.

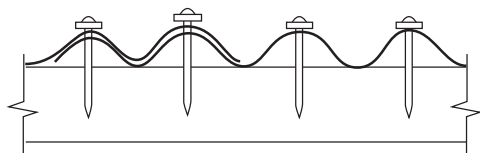

Рисунок адаптовано з джерела: *International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). n.d. The IFRC Shelter Kit. Geneva, IFRC. (IFRC). n.d. The IFRC Shelter Kit. Geneva, IFRC*

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). n.d. *The IFRC Shelter Kit. Geneva, IFRC.*

Доступно за адресою: <https://perma.cc/R5Z-DEU3>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC). 2015. *IFRC bamboo frame for emergency shelters and emergency roofs: technical sheets. Geneva, IFRC.*

Доступно за адресою: <https://perma.cc/S7YY-78MG>

Покрокова інструкція з побудови простих дерев'яних опор

Дальша інформація містить загальні вказівки щодо спорудження різних типів дерев'яних опор для аварійної стабілізації споруд культурної спадщини. Однак, щоб обрати найвідповідніший тип підпірки, проконсультуйтеся з інженером-конструктором, який знається на місцевих спорудах культурної спадщини та матеріалах для будівництва їх.

Майте на увазі, що в надзвичайних ситуаціях опори – це технологія підтримки будівельних елементів конструкції, якій загрожує обвал.

Для отримання додаткової інформації про робочий процес, пов'язаний зі спорудженням підпірок та інших аварійних стабілізаційних дій, зверніться до довідника (т. 2, с. 108–115).

1 Клини

Клини використовують для щільного кріплення дерев'яних підпірок до конструкції, яку стабілізують. Вони можуть допомогти заповнити невеличкі щілини між частинами дерев'яних опор і полегшити встановлення підпірки. Нижче – покрокова інструкція щодо застосування їх.

Потрібні інструменти: пила, молоток

Крок 1. Візьміть шматок деревини та розріжте його на два клини:

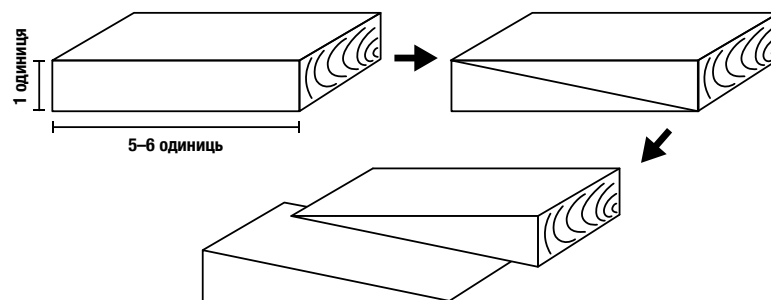

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Крок 2. Помістіть перший клин у щілину, яку треба заповнити, а потім зафіксуйте його цвяхами, щоб запобігти ковзанню. Помістіть другий клин у щілину та за допомогою молотка забийте його, доки він не стане щільно між дерев'яними фрагментами.

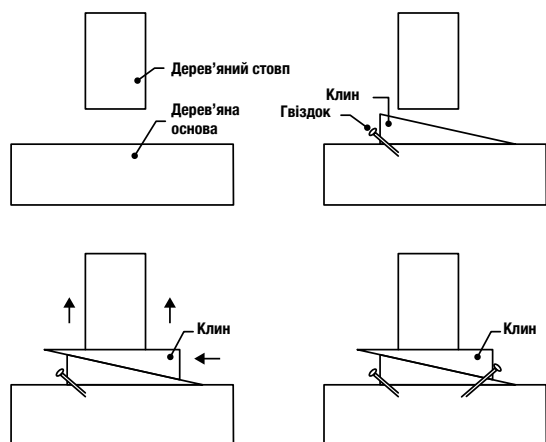

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Крок 3. Зафіксуйте цвяхами другий клин.

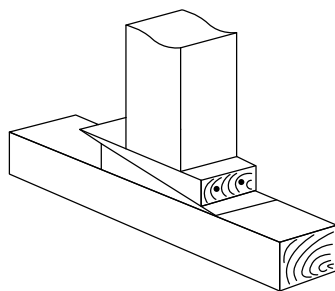

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Цвяхові з'єднання

Намагайтеся зберігати мінімальну відстань близько 3 см між цвяхами та 5 см між цвяхом і кінцем бруса. Цвяхи має бути покрито антикорозійним шаром для запобігання появи іржі.

2 Базова вертикальна підпірка типу 1

Потрібні інструменти: пила, молоток

T-подібна підпірка, зображена нижче, є тимчасовою підпіркою, яку можна швидко встановити, але вона може бути нестабільною, якщо її не відцентрувати під навантаженням. Таку підпірку треба ставити з розрахунком на те, що її буде використано тимчасово перед установленням стійкіших підпірок, таких як T-подібна подвійна підпірка.

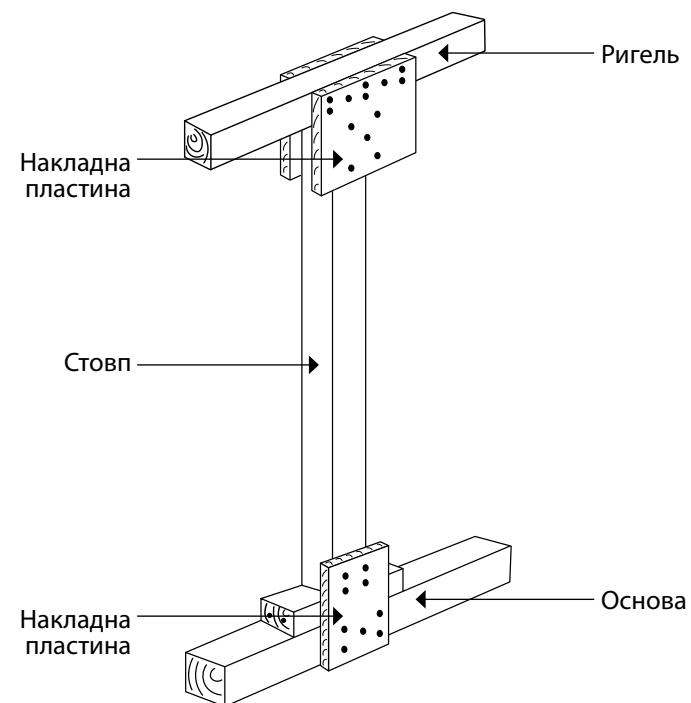

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Крок 1. Підготуйте всі елементи деревини та очистьте місце, на якому ви хочете розмістити основу.

Крок 2. Прибійте ригель до стовпа, використовуючи дві накладні пластини по одній із кожного боку.

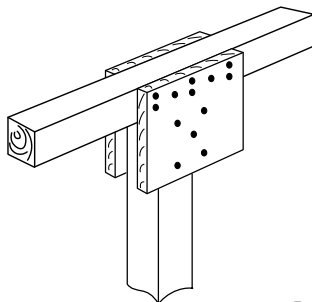

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Крок 3. Покладіть брусок, що буде основою підпірки (якщо земля надто м'яка, можна підкласти під основу дошку), просто під балкою, яку треба стабілізувати, й покладіть на неї перший клин. Забийте цвях в основу для фіксації клина. Покладіть другий клин поверх першого, а стовп поставте поверх другого клина. Забивайте другий клин на його місце, доки стовп не торкатиметься щільно балки, яку треба стабілізувати. Забийте цвях, щоб запобігти ковзанню другого клина.

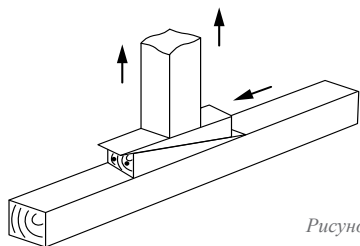

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Крок 4. Завершіть роботу, прибивши накладну пластину для з'єднання стовпа та основи.

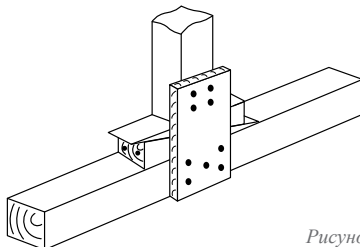

Рисунок: Нельсон Віла Поука

3 Базовий вертикальний тип підпірки 2

Вертикальна підпірка, представлена нижче, також є тимчасовою опорою, яку можна швидко встановити, але вона може стати нестабільною, якщо неправильно відцентрувати її під навантаженням. Таку підпірку використовують до того, як буде створено стійкіші опори.

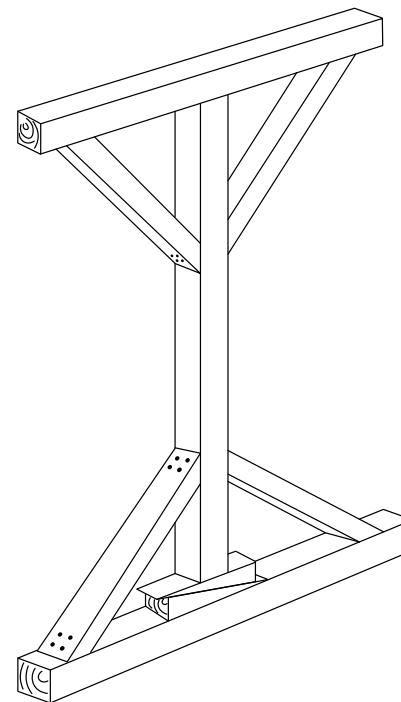

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Крок 1. Підготуйте всі елементи дерев'яної підпірки та очистьте місце під основу.

Крок 2. З'єднайте ригель і вертикальний стовп. Прибийте дві діагональні рейки до ригеля й до вертикального стовпа по одній із кожного боку.

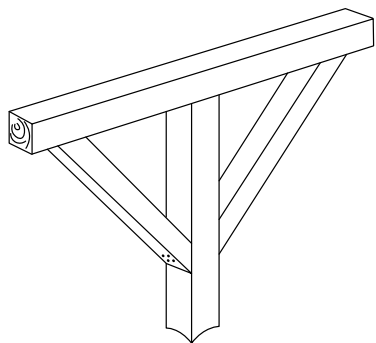

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Крок 3. Покладіть основу на землю (якщо земля надто м'яка, можна підкласти під основу дошку) просто під балкою, яку треба стабілізувати, й покладіть на неї перший клин. Зафіксуйте клин, прибивши його цвяхом до основи. Покладіть другий клин поверх першого, а стовп поставте поверх другого клина. Забивайте другий клин на його місце, доки стовп не торкатиметься щільно балки, яку треба стабілізувати. Забийте цвях, щоб запобігти ковзанню другого клина.

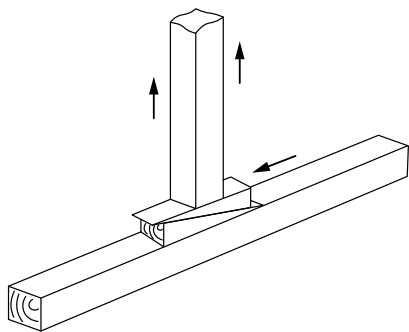

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Крок 4. Завершіть роботу, укріпивши діагональними рейками кути стовпа та основи.

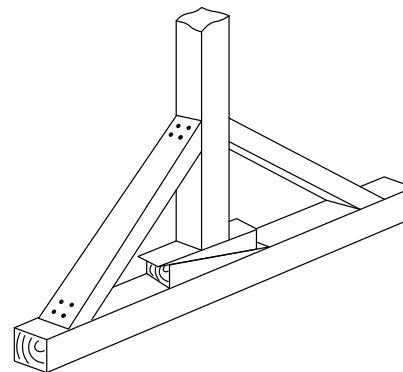

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Залежно від характеру надзвичайної ситуації, різновиду пошкоджень і наявних матеріалів можуть використовуватися інші різновиди вертикальних підпірок. Наступний рисунок ілюструє один із можливих варіантів.

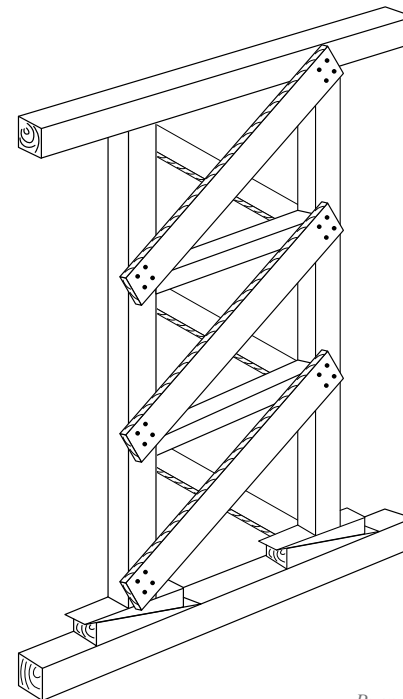

Рисунок: Нельсон Віла Поука

4 Проста поперечна стійка

Опора стіни, показана внизу, є бічною підпіркою: вона тимчасова й використовується для безпечного видалення уламків, нагромаджених біля основи стіни.

Рейки, які торкаються стіни, треба кріпити до стіни за допомогою дюбелів із саморізами, якщо це кам'яна кладка, або цвяхів, якщо це дерев'яна стіна. Якщо стіну декоровано, переконайтеся, що у вас є захисний ізоляційний шар, як на с. 114 довідника (т. 1).

Елементи підпірки, які контактують зі стіною, необов'язково кріпити до неї, якщо вони можуть спиратися на виступ стіни та за умови, що ця опора не залежить виключно від тертя.

Якщо поруч з основою стіни немає перешкод, можна також використати рейкову підпірку, як показано на с. 87.

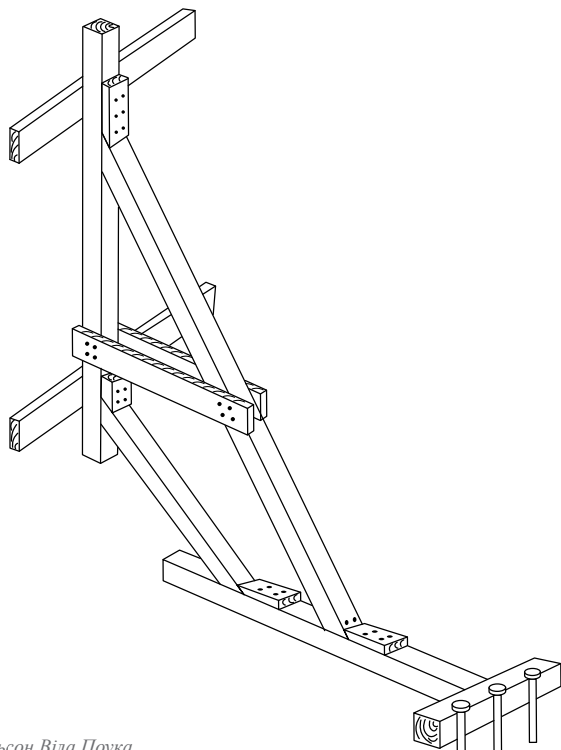

Рисунок: Нельсон Віла Поука

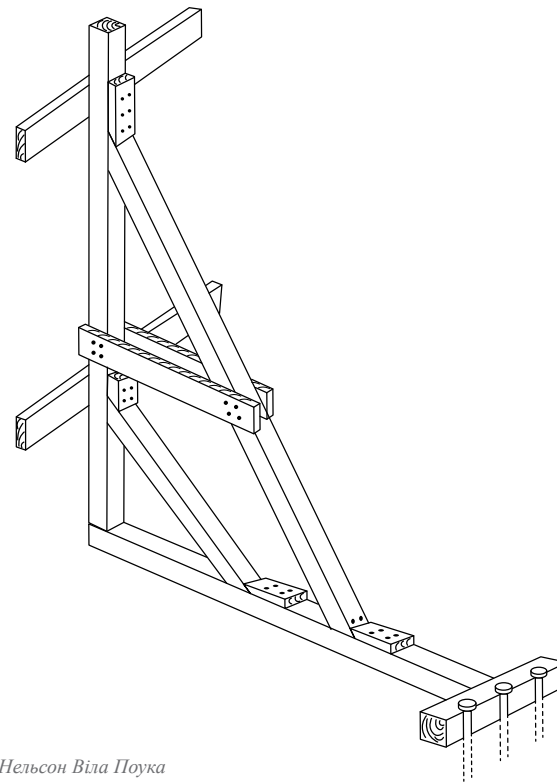

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Потрібні інструменти: молоток, пила та електродриль, якщо ви плануєте кріпити рейкову підпірку до стіни за допомогою дюбелів із саморізами й до землі кілками або металевими елементами

5 Віконна або дверна підпірка типу 1

Цей різновид підпірки використовують для стабілізації дверних або віконних отворів у разі їх пошкодження.

Потрібні інструменти: пила, молоток

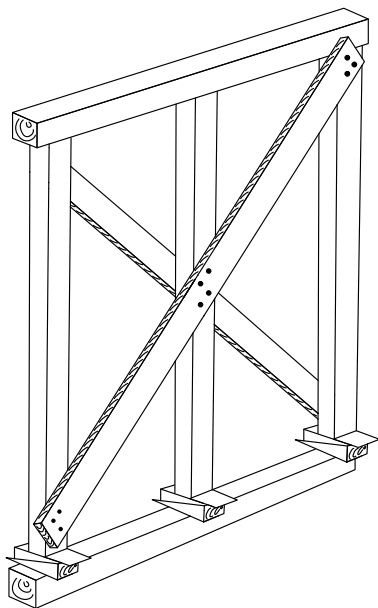

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Крок 1. Підготуйте елементи майбутньої дерев'яної конструкції та очистьте отвір стіни, який треба закріпити.

Крок 2. Установіть основу з набором клинців на одному кінці та забивайте їх усі разом, доки підпірна конструкція не закріпиться. Конструкцію треба максимально вирівняти. За потреби використовуйте клини також і під основою.

Крок 3. Установіть ригель із набором клинців на протилежному кінці основи та забивайте їх усі разом, доки ригель не зафіксується. Ригель треба максимально вирівняти. За потреби використовуйте підкладки над ригелем.

Крок 4. Установіть ліву опору під клиновим боком ригеля та навпроти отвору з набором клинців між стійкою та основою.

Крок 5. Установіть праву опору з набором клинців між опорою та основою.

Крок 6. Установіть середню опору з набором клинців між опорою та основою.

Крок 7. Затягніть набір клинців.

Крок 8. Прибийте дві діагональні дошки.

6 Віконна або дверна підпірка типів 2 та 3

Ці підпірки використовують для стабілізації отворів у разі, якщо пошкоджено дверні або віконні рами та треба отримати доступ усередину.

Потрібні інструменти: пила, молоток

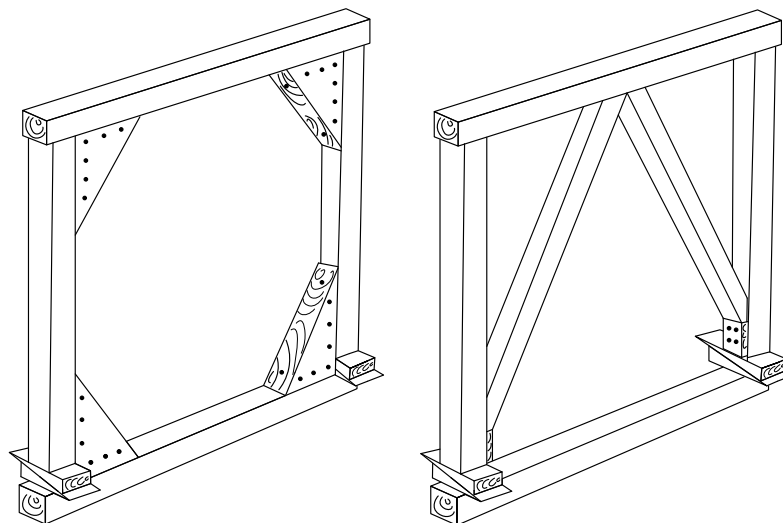

Рисунок: Нельсон Віла Поука

Поради щодо спорудження підпірок

- Використовуйте деревину, довжина якої не перевищує її ширини більш ніж у 25 разів, щоб вона була стійкою до навантаження та з меншою ймовірністю деформувалася.
- Клинці є чутливими деталями; використовуйте деревину, яка не має сучків або інших дефектів та є достатньо сухою, щоб запобігти деформації.
- Дерев'яні елементи, що прилягають до стіни, яку вони підтримують, завжди має бути прикріплено до неї, щоб запобігти будь-якому ковзанню опори. Не покладайтеся лише на тертя.
- Прилеглі до стіни дошки підпірок має бути піднято якомога вище вздовж пошкодженої стіни, також, якщо можливо, вони повинні сягати землі.
- Ви можете помістити мішки з піском між стіною та прилеглим до стіни елементом опори, щоб поліпшити контакт між ними, якщо, приміром, поверхня стіни нерівна.
- По змозі уникайте підпирання стіни, яка має декорування. Якщо ви не можете цього уникнути, то покладіть муслін або спінений поліетилен між стіною та опорою. Визначаючи розмір такої підкладки, врахуйте, що ви повинні закріпити її на стіні.
- У разі локального обвалу біля основи стіни можна використати мішки з піском, щоб заповнити отвір і забезпечити тимчасову підтримку.

Department of Homeland Security. 2011. *Field guide for Building Stabilization and Shoring Techniques*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/ZN3R-NRWU>

Corpo Nazionale dei Vigili del Fuoco – Università degli Studi di Udine. 2011. *Manuale Opere Provvisorie, l'intervento tecnico urgente in emergenza sismica*. Rome, Ministero dell'Interno.

Доступно (італійською мовою) за адресою:

<https://perma.cc/AP8A-22L2>

Grimaz, S., Cavriai, M., Mannino, E., Munaro, L., Bellizzi, M., Bolognese, C., Caciolai, M., D'Odorico, A., Maiolo, A., Ponticelli, L., Barazza, F., Malisan, P. & Moretti, A. 2010. *Vademecum, STOP, Shoring Templates and Operating Procedures for the Support of Buildings damaged by Earthquakes*. Rome, Ministry of Interior – Italian Fire Service.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/62JX-UGLP>

United States Army Corps of Engineers. 2013. *Urban Search & Rescue Shoring Operations Guide*. Washington, DC, United States Department of Defence.

Доступно за адресою: <https://perma.cc/H6NA-WBRY>

Поради щодо висушування нерухомих об'єктів культурної спадщини на місці

- Уникайте використання води під високим тиском для очищення поверхонь. Це може додатково пошкодити крихкі матеріали та сприяти поширенню шкідливих мікроорганізмів. Використовуйте пластикові інструменти та чисту проточну воду, щоб змити бруд і сміття з поверхонь. Пластикові інструменти завдають менше шкоди, ніж металеві.
- Механічні вентилятори можна використовувати для прискорення процесу сушіння, але вони не замінять провітрювання шляхом відчинення дверей і вікон для виведення вологи з будівлі.
- Не використовуйте газові обігрівачі, оскільки вони виділяють водяну пару.
- Майте на увазі, що температура вища від 18°C може сприяти розвиткові цвілі.
- Уникайте використання агресивних осушувачів у старих будівлях. За допомогою холодоагентного чи адсорбційного осушувача з гігростатом (датчиком вологості) можна контролювати вологість приміщення. Належне використання цих елементів забезпечить бережні умови сушіння.

Для декорованих поверхонь

- Перш ніж торкатися будь-яких декорованих поверхонь, зверніться по пораду до кваліфікованого реставратора фресок чи мозаїки або забезпечте його присутність на місці дій.
- Намагайтеся відводити воду від декорованої поверхні. Остерігайтеся водонепроникних підлог, які не дають воді змоги стікати та прискорюють намокання стіни.
- Якщо стіну декоровано лише з одного боку, спробуйте видалити воду через недекорований бік. Уповільніть його висихання за допомогою брезенту. Уникайте прямого контакту з декорованою поверхнею, використовуючи ненакрохмалений нефарбований муслін або біле бавовняне простирадло.
- Якщо ви помітите, що на поверхні утворюється дрібний білий порошок, імовірно, це виступила на поверхню сіль. Задокументуйте її розміщення та попросіть реставратора допомогти її видалити. Ви можете почистити щіткою сольові утвори, які кристалізуються на поверхні, щоб запобігти повторному розчиненню та поглинанню солей у стіні.

Матеріали та обладнання для аварійної стабілізації конструкцій і захисту елементів декору на місці

- Дерев'яні або бамбукові опори / стійки для спорудження тимчасового каркаса
- Брезент: товстий, тканий і покритий водотривким шаром брезент краще використовувати на відкритому повітрі. Якщо можливо, застосовуйте білий брезент, щоб запобігти надмірному підвищенню температури, та брезент із попередньо прикріпленими армувальними стрічками, щоб запобігти розривам
- Листи з гофрованого оцинкованого заліза або сталі: остерігайтеся низькоякісного профнастилу, оскільки він дуже швидко псується. Листи завтовшки мінімально 0,3 мм зазвичай слугують кілька років
- Цвяхи, особливо цвяхи з великими головками для кріплення профнастилу
- Молотки, пилки, шурупи, викрутки, стамески та болти
- Рулетки, виски й рівні (ватерпаси)
- Дріт: міцний оцинкований дріт можна використовувати для кріплення бамбука та брезенту або для скріплення конструкцій
- Металева стрічка або металеві пластини для стяжки чи з'єднання дерев'яних деталей
- Мотузка з натуральних волокон для кріплення бамбука та брезенту або для кріплення конструкції накриття
- Кілки для кріплення конструкції накриття або брезенту
- Каміння та мішки з піском для кріплення конструкції накриття або брезенту
- Лопати та кирки, якщо треба викопати яму, щоб закріпити опорні елементи конструкції або брезент
- Відра для кріплення стовпів, якщо немає змоги викопати яму
- Цемент або вапно: вони можуть допомогти міцно закріпити стовпи
- Дерев'яні клини: вони можуть допомогти стабілізувати стовп
- Пластикові кільця, кришки від пляшок чи невеличкі дерев'яні дощечки для кріплення брезенту до рами

- Швейний матеріал (голки та нитки) або міцна клейка стрічка (водотривка на тонкій основі та стійка до натягування) для з'єднання кількох шматків брезенту

Для сушіння вологих споруд

- Дротова сітка або перфоровані панелі для захисту отворів без перешкоджання потоку повітря
- Совкові лопати, мітли й тачки для прибирання бруду та сміття. По змозі вибирайте пластикові лопати й мітли, оскільки вони завдають менше шкоди, ніж металеві
- Водяні помпи та/або відра для видалення води
- Пластикові щітки та проточна чиста вода під невисоким тиском для змивання бруду і сміття з поверхонь
- Вологомір (гігрометр) для вимірювання вологості на стінах
- Механічні вентилятори для прискорення процесу сушіння
- Можна використовувати обігрівачі, але в жодному разі не газові, оскільки вони виділяють водяну пару. Майте на увазі, що температура вища за 1°C також може сприяти розвиткові цвілі
- Осушувачі з холодоагентом та адсорбційні осушувачі, якими можна керувати за допомогою гігростата для забезпечення м'яких умов сушіння. Уникайте використання агресивних осушувачів у старих будівлях
- Брезент може допомогти контролювати висихання декорованої поверхні. Уникайте прямого контакту з декорованою поверхнею, використовуючи ненакрохмалений муслін або біле простирadlo

Для основного кріплення

- Молотки, пилки, шурупи, викрутки, стамески та болти
- Рулетки, виски та рівні (ватерпаси)
- Дерев'яні стовпи й дошки доброї якості
- Цвяхи: 8d (діаметр 3,5 мм, довжина 5 см) і 16d (діаметр 3,7 мм, довжина 8 см)
- Стандартні металеві підпірки, що регулюються по висоті

- Мішки з піском, гума або піна (наприклад, пінополіетилен) для захисту поверхонь або для пом'якшення контакту між підпірною дошкою та стіною
- Ненакрохмалений і невібілений муслін або біла бавовна для захисту поверхонь від подряпин

Для закріплення конструкції обмежувальними поясами

- Синтетичні ремені з храповим натягувачем (мінімум 2 мм завтовшки та 50–75 мм завширшки)
- Сталеві пластини для розміщення між ременем і стіною / колоною для розподілу навантаження
- Дерев'яні дошки (приблизно 3 см завтовшки) для розміщення між сталевією пластиною та стіною / колоною
- Гума або спінений поліетилен можуть додатково захистити поверхні й поліпшити контакт між дерев'яною дошкою та стіною
- Ненакрохмалений і невібілений муслін або біла бавовна для захисту декорованих поверхонь від подряпин

Витратні матеріали та обладнання для захисту декорованих поверхонь

- Брезент для захисту поверхонь від води
- Мішки з піском для захисту декорованих поверхонь від ударів (переконайтеся, що мішки з піском не затримують вологу)
- Гума або спінений поліетилен для пом'якшення контакту між поверхнею та деревиною чи сталеві пластинами, якщо потрібно
- Ненакрохмалений і невібілений муслін або біла бавовна для захисту декорованих поверхонь від подряпин
- Дерев'яні або сталеві площини для розподілу навантажень, якщо вам треба укріпити / обмежити елемент із декорованими поверхнями (підлогу, стелю, стіни, колони тощо)

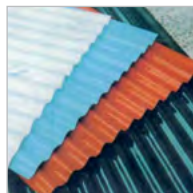
Дерев'яні стовпи

Вологомір

Висотні опори

Профнастил
(листи з гофрованого оцинкованого заліза або сталі)

Металева сітка
(дрібні комірки)

Металева сітка
(великі комірки)

Дерев'яні клини

Кілки

Лопати та кирки

Рівень (ватерпас)

Металева обв'язка

Синтетичні ремені
з храповими
натягувачами

Висок

Дерев'яні дошки

ПОСИЛАННЯ

Крок 2. Посткризове оцінювання пошкоджень і ризиків на місці

BC Housing. 2018. *Rapid Damage Assessment*. Burnaby, BC Housing. Доступно за адресою: <https://www.bchousing.org/about/rapid-damage-assessment> [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/686P-5JFE>

Connecticut Technology Transfer Center. 2010. *Protective Equipment for Workers in Hurricane Flood Response*. Connecticut, School of Engineering, University of Connecticut. Доступно за адресою: <https://www.t2center.uconn.edu/pdfs/SAFETY%20BRIEF%202010-7.pdf> [Accessed 9 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/LG2T-FTDZ>

Heritage Collections Council. 1998e. *ReCollections: Caring for Collections Across Australia – Managing People*. Canberra, Heritage Collections Council. Доступно за адресою: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/5_managing_people.pdf [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/RR45-BJDW>

Крок 3. Безпека та стабілізація

Australian Institute for the Conservation of Cultural Material. 2017. *Visual Glossary*. Canberra, Australian Institute for the Conservation of Cultural Material. Доступно за адресою: <https://aiccm.org.au/conservation/visual-glossary> [Accessed 22 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/4P8N-5GBP>

Australia International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). 2013. *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, 2013*. Burwood, ICOMOS. Доступно за адресою: <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf> [Accessed 21 June 2017].

Постійне посилання: <https://perma.cc/ULL9-UY9U>

Australian War Memorial. n.d. *Conservation advice: Cleaning Soot Damaged Objects*. Canberra, The Australian War Memorial. Доступно за адресою: <https://www.awm.gov.au/about/our-work/projects/soot> [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/Q38H-G6KT>

Canadian Conservation Institute. 2007. *Vacuum Freeze-drying Archaeological Artifacts*. *Canadian Conservation Institute (CCI) Notes 4/2*. Ottawa, Minister of Public Works and Government Canada. Доступно за адресою: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/conservation-preservation-publications/canadian-conservation-institute-notes/vacuum-freeze-drying-archaeological-artifacts.html> [Accessed 12 October 2017].

Постійне посилання: <https://perma.cc/QRP8-LYKA>

Canadian Conservation Institute. 2017. *Agents of Deterioration*. Ottawa, Minister of Public Works and Government Canada, Ottawa. Доступно за адресою: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents-deterioration.html> [Accessed 22 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/S65F-KNA5>

Canadian Conservation Institute. 2017. *Care of Objects and Collections*. Ottawa, Minister of Public Works and Government. Доступно за адресою: <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/care-objects.html> [Accessed 22 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/ZDG8-Y4UU>

Corpo Nazionale dei Vigili del Fuoco – Università degli Studi di Udine. 2011. *Manuale Opere Provvisorie, l'intervento tecnico urgente in emergenza sismica*. Rome, Ministero dell'Interno. Available (in Italian) at: <http://www.vigilfuoco.it/allegati/STOP/ManualeSTOP.pdf> [Accessed 24 October 2017].

Постійне посилання: <https://perma.cc/AP8A-22L2>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2009. *FEMA National US&R Response System Structural Collapse Technician Module 2a Shoring Basics*. Washington, DC, FEMA. Доступно за адресою: <https://www.fema.gov/pdf/emergency/usr/module2a.pdf> [Accessed 29 April 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/WF28-Q5QU>

Department of Homeland Security Federal Emergency Management Agency (FEMA). 2018. *Reclaiming Precious Heirlooms From Flood Waters*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Доступно за адресою: <https://www.fema.gov/news-release/2003/09/23/reclaiming-precious-heirlooms-flood-waters> [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/XY64-GPM6>

Department of Homeland Security Science and Technology Directorate, Infrastructure Protection and Disaster Management Division. 2011. *Field guide for Building Stabilization and Shoring Techniques*. Washington, DC, U.S. Department of Homeland Security. Доступно за адресою: <https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/st/st-120108-final-shoring-guidebook.pdf> [Accessed 24 October 2017].

Постійне посилання: <https://perma.cc/ZN3R-NRWU>

Grimaz, S., Cavriai, M., Mannino, E., Munaro, L., Bellizzi, M., Bolognese, C., Caciolai, M., D'Odorico, A., Maiolo, A., Ponticelli, L., Barazza, F., Malisan, P. & Moretti, A. 2010. *Vademecum, STOP, Shoring Templates and Operating Procedures for the Support of Buildings damaged by Earthquakes*. Rome, Ministry of Interior – Italian Fire Service. Доступно за адресою: http://sprint.uniud.it/sites/default/files/Vademecum_STOP_eng_0.pdf [Accessed 24 October 2017].

Постійне посилання: <https://perma.cc/62JX-UGLP>

Heritage Collections Council. 1998a. *ReCollections: Caring for Collections Across Australia – Caring for Cultural Material 1*. Canberra, Heritage Collections Council. Доступно за адресою: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/1_caring_for_cultural_material_1.pdf [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/9DS2-DRPA>

Heritage Collections Council. 1998b. *ReCollections: Caring for Collections Across Australia – Caring for Cultural Material 2*. Canberra, Heritage Collections Council. Доступно за адресою: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/2_caring_for_cultural_material_2.pdf [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/49CQ-QVUV>

Heritage Collections Council. 1998d. *ReCollections: Caring for Collections Across Australia – Managing Collections*. Canberra, Heritage Collections Council. Доступно за адресою: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/4_managing_collections.pdf [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/5NAY-J562>

Heritage Collections Council. 1998f. *ReCollections, Caring for Collections Across Australia – Handling, Transportation, Storage and Display*. Canberra, Heritage Collections Council. Доступно за адресою: https://aiccm.org.au/sites/default/files/docs/reCollections/6_htsd.pdf [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/5XRJ-U9R3>

Historic England. 2015. *Flooding and Historic Buildings*. Swindon, Historic England. Доступно за адресою: <https://content.historicengland.org.uk/images-books/publications/flooding-and-historic-buildings-2ednrev/heag017-flooding-and-historic-buildings.pdf/> [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/M66M-3E8L>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. n.d. *The IFRC Shelter Kit*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Доступно за адресою: <http://www.ifrc.org/PageFiles/95526/publications/D.03.a.07.%20IFRC%20shelter-kit-guidelines-EN-LR.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/R5YZ-DEU3>

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2015. *IFRC bamboo frame for emergency shelters and emergency roofs – Technical sheets*. Geneva, International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. Доступно за адресою: <http://www.ifrc.org/Global/Documents/Secretariat/Shelter/IFRC-bamboo-frame-A4-FINAL-EN-2015.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/S7YY-78MG>

Leviton, A. 1993. Emergency Treatment for Water-Soaked Furniture and Wooden Objects. *National Parks Service Conserve O Gram*, 7(7). Washington, DC, U.S. Department of the Interior. Доступно за адресою: <https://www.nps.gov/museum/publications/consveogram/07-07.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/4J9T-SFVZ>

McCord, M., & Stone, T. 2002. Deterioration of Collections. *Generation 2: Education and Support Materials*. ICCROM unpublished material. Rome.

Russell, R. & Winkworth, K. 2009. *Significance 2.0: A guide to assessing the significance of collections*. Canberra, Collections Council of Australia Ltd. Доступно за адресою: <https://www.arts.gov.au/sites/g/files/net1761/f/significance-2.0.pdf> [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/GJ8G-ERAN>

State Library of Queensland. 2014a. *Caring for your collections: Salvaging water-damaged collections*. Brisbane, Queensland Government. Доступно за адресою: http://www.slq.qld.gov.au/__data/assets/pdf_file/0005/128984/Caring-for-your-collections-Salvaging-water-damaged-collections.pdf [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/8V9X-YFNS>

State Library of Queensland. 2014b. *Caring for your collections: Freezing water-damaged and insect infested collections*. Brisbane, Queensland Government. Доступно за адресою: http://www.slq.qld.gov.au/__data/assets/pdf_file/0004/128983/Caring-for-your-collections-Freezing-water-damaged-and-insect-infested-collections.pdf [Accessed 18 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/V6KB-XKZL>

Tandon, A. 2016. *Endangered Heritage: Emergency Evacuation of Heritage Collections*. Paris, UNESCO & Rome, ICCROM. Доступно за адресою: https://www.iccrom.org/wp-content/uploads/Endangered-Heritage_INTERACTIVE.pdf [Accessed 14 February 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/7J4C-TJDK>

United States Army Corps of Engineers. 2013. *Urban Search & Rescue Shoring Operations Guide*. Washington, DC, United States Department of Defence. Доступно за адресою: http://www.disasterengineer.org/LinkClick.aspx?fileticket=_qYQCrKHi2k%3D&tabid=57&mid=394 [Accessed 14 July 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/H6NA-WBRY>

Van Balen, K. 2008. The Nara Grid: An evaluation Scheme Based on the Nara Document on Authenticity. *APT Bulletin*, 39(2/3): 39–45. Доступно за адресою: <http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2016/01/2008-The-Nara-Grid-An-Evaluation-Scheme-Based-on-the-Nara-Document-on-Authenticity.pdf> [Accessed 17 January 2018].

Постійне посилання: <https://perma.cc/DL8A-E32V>

Відгуки

«Найціннішою ознакою нового посібника та інструментарію з першої допомоги культурній спадщині (FAC) є його практичність. У ньому подано чіткі поради щодо того, як задокументувати, рятувати та стабілізувати майже всі різновиди культурної спадщини. Це видання заповнює прогалину між плануванням реагування на надзвичайні ситуації та самим реагуванням на місці».

– Корін Веґенер, директор Смітсонівської ініціативи з порятунку культури

«Цей посібник допоможе розповісти про мою роботу та здійснити нашу місію більш захопливим, системним і дієвим способом».

– Самуель Франко Арсе, президент Регіонального альянсу ICOM у Латинській Америці та Карибському басейні, член Комітету ICOM з управління ризиками стихійних лих і Блакитного Щита у Гватемалі

«Об'єднуючи матеріальну та нематеріальну спадщини в одній методології, узгоджуючи свій підхід із практикою й термінологією гуманітарних організацій... це нове джерело знань істотно сприятиме реалізації Стратегії ЮНЕСКО-2015 для культури в надзвичайних ситуаціях і, безумовно, стане надзвичайно корисним інструментом для практиків та закладів культурної спадщини по всьому світу».

– Мехтільд Ресслер, директор відділу спадщини та директор Центру всесвітньої спадщини ЮНЕСКО

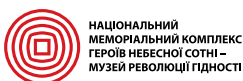
«Я впевнений, що цей посібник примножить знання та сприятиме роботі як практиків, так і наукових інституцій. Його розроблення засвідчує повагу до культурної спадщини різноманітних спільнот людства, що дає змогу глибше усвідомити минуле й надихнутися на творення майбутнього для нових поколінь».

– Річард Курін, заслужений науковець Смітсонівського інституту, посол з особливих доручень

«У 2017 році я вперше зорганізувала курс «Перша допомога культурній спадщині» в Сирії. Він значно вплинув на фахівців у місті Хомс, оскільки акцентував особливу роль закладів культури та професіоналів у підготовці до реагування на кризу. Вони переосмислили значення культурної спадщини в розбудові миру в нашому суспільстві. Згодом чимало організацій попросили провести цей курсу в інших містах Сирії. Наступним кроком є використання посібника та інструментарію для стабілізування культурної спадщини в історичному центрі міста Хомс. Конфлікт у Сирії одного дня скінчиться, і я вірю, що FAC стане важливим інструментом для підвищення обізнаності щодо сирійської культурної спадщини та її відновлення».

– Лама Аббуд, фахівець із питань культурної спадщини Сирії, викладач першої допомоги культурній спадщині у надзвичайних ситуаціях

#culturecannotwait

Kingsfordweg 151
1043 GR Amsterdam
Netherlands
+31 20 3449 160 www.princeclausfund.or

Вул. Лаврська, 9, корп. 20
01015 Київ
Україна
+38 066 862 3457
www.maidanmuseum.org

Via di San Michele 13
00153 Rome
Italy
+39 06585531
www.iccrom.org

© ICCROM, 2024

© Національний музей Революції Гідності (Музей Майдану), 2024

ICCROM ISBN 978-92-9077-344-3
Музей Майдану ISBN 978-617-7881-09-3

Надруковано завдяки підтримці
Cultural Emergency Response (CER)

ISBN 978-92-9077-344-3

9 789290 773443 >